

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

**RODINA V ZRCADLE NÁZORŮ ŽÁKŮ
ZÁKLADNÍCH ŠKOL**

(Bakalářská práce)

Autor práce: Pavla Karešová, Sociální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice, 2015

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA

FACULTY OF EDUCATION

DEPARTMENT OF EDUCATION AND PSYCHOLOGY

**FAMILY IN THE VIEW OF PRIMARY SCHOOL
PUPILS**

(Graduation Theses)

Author: Pavla Karešová

Supervisor: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice, 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Podpis

Datum.....

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za odborné rady, připomínky a pomoc při vypracování této bakalářské práce. Děkuji řediteli a žákům Základní školy B. Němcové v Dačicích za účast na měření. Dále děkuji svým nejbližším za podporu a trpělivost.

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je průzkum názorů žáků základních škol na současnou rodinu, jejich subjektivní pohled na vztah s rodiči a prarodiči, zmapování toho, jak oni sami si představují svou rodinu a rodinný život. Teoretická část vymezuje základní pojmy, poukazuje na podstaty změny rodiny, povahy současné krize rodiny a vývoj rodiny do budoucna.

Cílem praktické části je shromáždit názory a postoje mezi vybraným vzorkem žáků vyšších tříd základních škol na současnou rodinu a rodinu, kterou si sami vytvoří. Analýzou bude zjištěno, jak se jejich názory vzdalují či přibližují realitě nastíněné v teoretické části.

Klíčová slova:

rodina, typy rodin, funkce rodiny, změny rodiny, sňatečnost, rozvodovost, porodnost

Abstract:

The theme of this thesis is to survey opinions of primary school pupils of their view of their contemporary family, their subjective view of relationships with parents and grandparents, and a vision on how they imagine their own family and family life. The theoretical part defines basic terms, points to changes in family lives, the nature of the current crisis of the family and family development in the future.

The intention of the practical part is to gather opinions and attitudes among the chosen sample of pupils in higher grades of elementary schools on their present family and the family that they will create themselves. The analysis will reveal how their opinions come close or far away to the reality outlined in the theoretical part.

Keywords:

family, family types, family function, changes in family, marriage, divorce, birth

Obsah

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Rodina	11
1.1 Teoretické vymezení problematiky	11
1.2 Typy rodin	13
Tradiční rodina	13
1.2.1 Změny od společnosti tradiční ke společnosti postmoderní	14
2. Funkce rodiny	16
2.1 Reprodukční, biologická funkce rodiny	16
2.2 Kulturně-reprodukční funkce	17
2.3 Výchovná a socializační funkce	17
2.4 Výchovně-vzdělávací funkce	18
2.5 Emocionální, pečovatelská funkce	18
2.6 Ekonomická a materiální funkce	19
2.7 Funkce obranná	20
3. Proměny rodiny v Evropě a v České republice ve dvacátém století	20
3.1 Proměny rodin v Evropě	20
3.2 Proměny rodiny v České republice	22
3.2.1 Sňatky a spolužití	22
3.2.2 Rozvodovost	24
3.2.3 Rodiny s jedním rodičem	26
3.2.4 Změny v porodnosti	29
3.2.5 Změny v zaměstnanosti rodičů	32
3.2.6 Alternativní podoby rodiny	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	36
4.1 Cíle výzkumu	36
4.2 Stanovení hypotéz	36
4.3 Metody výzkumu	36
4.3.1 Charakteristika výzkumných metod	36
4.3.2 Ve vlastním výzkumu byli osloveni	37
4.4 Analýza a interpretace dat	38
4.5 Vyhodnocení hypotéz a závěry výzkumu	52
ZÁVĚR	54

Seznam použité literatury	56
Seznam tabulek, obrázků a grafů.....	59
Seznam příloh.....	60

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je současná rodina. Rodina je nejdůležitější složkou společnosti. Každý z nás z nějaké rodiny pochází a většina z nás svojí vlastní rodinu vytvoří. Jedná se o uskupení lidí, matka, otec, děti, které se zdá být v životě běžnou, nad jejichž existencí se mnoho lidí nepozastaví, nad jejichž existencí mnoho lidí nepřemýšlí a připadá jim samozřejmá. Ale klasická, tradiční, rodina, jak ji znali naši rodiče, je již minulostí. Stále více se objevují rodiny pouze s jedním rodičem, nesezdání rodiče, rodiče, kteří pro nedostatek času obstarávají svým dětem chůvy a v neposlední řadě i rodiny, kde jsou děti vychovávány partnery stejného pohlaví. Pohled na rodinu z dob našich rodičů a prarodičů se změnil. Odborníci tuto dobu nazývají krizí rodiny a vyjadřují obavy nad tím, jací jedinci z těchto rodin vzejdou. Jaké budou mít životní názory, postoje, hodnoty, pohled na svoji rodinu a jak budou na život připravení.

Rodina je místo, které vštěpuje dětem první životní hodnoty a nabízí jim ochranu před okolním světem. Hodnoty, které rodina zastává, jsou ovlivňovány historickými, politickými, kulturními a sociálními vlivy. Také jsou do značné míry ovlivněny osobními zkušenostmi každého z rodičů a ostatních členů rodiny, kteří se podílejí na výchově dětí. Kvalita rodinného života je důležitou složkou výchovy dětí. Rodina poskytuje všem jejím členům stabilitu a zázemí, které jim ostatní svazky povětšinou nabídnout nemohou.

I nukleární rodina, která v minulosti potlačila rodinu rozšířenou, prožívá krizi. Statistiky hovoří jasně. Rozvodů přibývá – skoro každé druhé manželství bude rozvedeno, zvyšuje se počet rodin, které se rozhodly mít dítě jedno či děti nemít (z důvodů pracovních či osobních) vůbec, čímž se snižuje porodnost a produktivita. Děti žijících v neúplné rodině také přibývá. Ať je to již volbou rodiče či rozvodem, rozchodem nebo úmrtím jednoho z rodičů. Alternativní formy rodiny, jako jsou homosexuální partneři, adopce, pěstounská péče aj., jsou na vzestupu. Tradiční, rozšířená rodina, která bývala oporou členům rodiny v těžkých chvílích, již není. Jedinec se v mnoha směrech musí spolehnout jen na své nejbližší či pouze sám na sebe.

Tradiční funkce, které rodina v minulosti zastávala, se důsledkem těchto změn také změnily. Již neplatí, že rodina poskytuje ochranu a obranu, místo, kde láska a vzájemná podpora hrají hlavní roli. Jedná se spíše o materiální zabezpečení s udržením vlastní svobody a identity. Není tedy divu, že rodinné soužití skomírá.

V první části práce se budeme věnovat pojmu rodina z několika úhlu pohledů minulých i současných odborníků. Vymezíme její funkce a proměny, kterými během několika posledních desetiletí prošla.

Naše práce se bude nejčastěji opírat o díla Iva Možného, našeho předního sociologa na téma rodina a rodinné vztahy, o díla Ireny Sobotkové, vedoucí výzkumné oblasti vývojové psychologie a psychologie rodiny na Univerzitě Palackého v Olomouci, a o dílo francouzského sociologa Francois de Singly, *Sociologie současné rodiny*. Doktor Možný již několik desetiletí studuje změny v naší společnosti a rodině. Dle našeho názoru je přední český sociolog na toto téma. Doktorka Sobotková se ve svých výzkumech zaměřuje na diagnostiku funkčnosti rodin, náhradní rodinnou péči a skloubení pracovního a rodinného života. Dílo Françoise de Singly jsme vybrali proto, že autor popisuje sociologické změny, které nastaly v západních zemích již v druhé polovině 20. století, ale u nás se neobjevily, až po pádu komunistického režimu. Jedná se o změny v porodnosti, rozvodovosti, pracovním vytížení atd. Vzhledem k tomu, že de Singlyho dílo bylo napsáno v době tradičního pohledu na rodinu, nevěnuje se otázkám výchovy dětí v alternativních (homosexuálních) rodinách, což je velice medializované téma posledních let. Také jeho předpoklad, že porodnost se bude i nadále snižovat, v současné době neplatí. Silné ročníky dětí narozené v 70. letech zvýšily křivku porodnosti. Dá se jen spekulovat, zda křivka po tomto „baby boomu“ bude mít opět klesající tendenci, či zůstane stejná. Ve své teoretické práci bychom chtěli porovnat předpoklady obou sociologů s aktuální tendencí a výsledky výzkumů doktorky Sobotkové.

Praktická část je založena na výzkumu vyšších ročníků základní školy v jižních Čechách na téma rodiny. Respondenti jsou ve věku od 12 do 15 let. Otázky se týkají jejich současného rodinného života, jako je např. vzdělání rodičů, rodinné poměry, počet sourozenců, spokojenost s časem, který rodiče se svými dětmi tráví. V druhé části jsme položili otázky týkající se představy o jejich vlastním budoucím rodinném životě. Chtěli jsme například zjistit, jaký mají postoj k uzavírání manželství, kdy je, dle jejich názoru, nejvhodnější věk k uzavření manželství, a jestli a kdy plánují rodinu. Cílem otázek bylo zjistit, zdali u našich respondentů budeme pozorovat trendy, o kterých je psáno v teoretické části této práce. Využili jsme dotazníkové formy, která je nejen snadná, ale i snadno využitelná.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

1.1 Teoretické vymezení problematiky

Rodina je nejdůležitější instituce, kterou člověk za svůj život pozná. Každý z nějaké rodiny pochází, každý má s ní nějaké zkušenosti, ať už dobré či špatné, většina z nás svoji vlastní rodinu založí. Pro každého pojem rodina představuje něco jiného. V současné době někteří autoři tvrdí, že dochází ke změně podstaty rodiny, ke změně její funkce a jejího významu ve společnosti.

Než se začneme podrobně věnovat změnám, kterými česká, ale i evropská rodina prochází, pojďme se alespoň stručně podívat na to, jak byla rodina definována v různých obdobích naší historie a jak na ni pohlížejí někteří dnešní odborníci.

Ve starověku a středověku byl význam slova rodina spojován se společenstvím lidí, kteří bydleli v jednom domě, zastávali různé funkce a respektovali autoritu jedné osoby. Do rodiny se počítali nejenom pokrevně spříznění jedinci, ale i pomocníci a čeledíni, služebnictvo, prostě všichni, kteří zde žili. Na druhou stranu šlechta chápala rodinu jako všechny pokrevně sblížené jedince, i když její členové žili na různých panstvích v různých státech. Důležitou podmínkou bylo, že se zachová rodinná moc a statky, které jim náležely. (Možný, 1990, s. 17-18).

První novodobé úvahy o rodině se objevují již na počátku 18. století. Soudobý sociolog Ivo Možný ve své knize *Moderní rodina* z roku 1990 cituje francouzského učenca a spoluautora Velké francouzské encyklopedie Chevaliera de Jacourta, který popisuje rodinu jako:

„Společnost, jež tvoří základní výbavu a přirozený stav člověka. Rodina je vskutku občanská společnost ustavená Přírodou: tato společnost je nejpřirozenější a nejstarší ze všech společností: vytváří základ pro národní společnost, neboť lid anebo národ není nic jiného než celek složený z mnoha rodin. Rodina se zakládá manželstvím a je to příroda sama, jež vtahuje člověka do tohoto svazku; z něho jsou pak rozeny děti, jež prodlužují život rodiny, udržují lidskou společnost při životě a nahrazují ztráty, jež v ní způsobuje smrt každý den“ (Možný, 1990, s. 17).

Toto pojetí rodiny přetrvalo bez velkých změn až do dnes. Málokdo si při slově rodina představí něco jiného než matku, otce a děti, v obecnějších případech i prarodiče, strýce a tety.

Studiem rodiny a rodinných vztahů se zabýval také známý francouzský sociolog z konce 19. století, Émile Durkheim. V roce 1921, po autorově smrti, byla uvedena jeho studie *Manželská rodina*, kde autor porovnává tradiční rodinu patriarchálního typu s novodobou manželskou rodinou. Dle jeho názoru novodobá manželská rodina vznikla oddělením nukleární rodiny z rodiny příbuzenské. Děti, které již dosáhly dospělého věku, opouští své rodiče a ti jsou pak jedinými, kteří tvoří základ rodiny. Tento základ rodiny není dostatečně stabilní, aby mohl čelit všem úskalím života, a nejednou dochází k rozpadu. Další proměnou rodiny jsou „privatizace“, kdy si rodina chrání svoji integritu, soukromí a kladné interpersonální vztahy, a také její „socializace, kdy se do chodu rodiny zapojuje také stát se svými kontrolami a regulacemi“ (De Singly, 1999, s. 9).

Ivo Možný, přední český sociolog, který se věnuje rodině, definuje rodinu jako uskupení lidí, kteří jsou vzájemně propojeni pokrevně, manželskými nebo partnerskými svazky, adopcí, ale také společným životem. Povětšinou se jedná o dyadický pár, tedy muž a žena, v manželském nebo partnerském svazku. Je charakterizována určitými emocionálními vazbami, historií a plánovanou budoucností. O rodině můžeme hovořit i v případě, že partneři nevychovávat potomky (Možný, 1990).

Oproti tomu psycholožka Lenka Šulová vidí rodinu v tradičním světle pouze v soužití dvou jedinců opačného pohlaví s dětmi. Rodina v jejích očích musí plnit funkce reprodukční, výchovné, materiální a emocionální. Všechny ostatní alternativy soužití nejsou považovány za rodinu (Šulová, 2007).

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR v roce 2004 definovalo rodinu na základě práce švýcarského profesora sociologie Kurta Lüschera (1988): „*Rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity*“ (MPSV ČR, 2004, s. 10). Z vybrané definice vyplývá, že toto ministerstvo také vidí českou rodinu v tradičním pojetí.

Irena Sobotková, psycholožka, která zkoumá oblast dětí a rodiny, opírá svoji teorii rodinných systémů o práce Kantora a Lehra (1975). Ti tvrdí, že rodinné systémy jsou po organizační stránce značně složité, vztahy jsou recipročně se ovlivňující. Nutností je, aby tyto systémy byly otevřené. Na otevřenosti staví celou podstatu systému. Na základně vnitřních a vnějších podnětů se systém dokáže adaptovat. Poslední, neméně důležitou podmínkou je, že v rodinném systému dochází k výměně informací. Bez těchto principů není možné, aby rodinný systém fungoval (Sobotková, 2001, s. 23).

Edith Schafferová, zakladatelka křesťanského společenství L'Abri, které se zabývalo otázkami o Bohu a životě, nazvala rodinu „mobilem“. „*Je to umělecké dílo, které se vytváří roky, dokonce po několik generací, které však není nikdy hotové*“ (Schäffer, 1995, s. 8). Z jejího pohledu je rodina soubor jedinců, kteří na sebe neustále působí duševně, duchovně, intelektuálně, ale i citově a tudíž ani rodina, ani její členové nemohou být v žádném časovém momentu stejní. Její pojetí je velice zajímavé a z našeho pohledu i pravdivé. Každý z nás do rodiny něco přináší, nějakým způsobem ji formuje a něco si z ní odnáší.

Jak opravdu vypadá současná rodina? Tradiční seskupení dvou heterosexuálních rodičů s vlastními dětmi se zdá být na ústupu. Stále více se objevují rodiny bez dětí, rodiny neúplné či rodiny, kde děti jsou vychovávány homosexuálními partnery. Na základě většiny výše uvedených definic by tato uskupení ale správně rodinami být nazývána neměla. S největší pravděpodobností bude nutné rozšířit obecné pojetí definice rodiny i o tyto případy.

1.2 Typy rodin

Ivo Možný ve své publikaci *Sociologie rodiny* z roku 2002 rozlišuje tři typy rodin. Rodinu tradiční, moderní a postmoderní.

Tradiční rodina

Tradiční rodina byla rozvětvená, vícegenerační patriarchální rodina, kde dominantní roli zastával otec. Otec měl hlavní rozhodovací práva, ale i povinnosti. Byl to právě otec, který byl ekonomicky aktivní a tím finančně zabezpečoval celou rodinu. Matka se starala o děti a domácnost, popřípadě o stárnoucí rodiče. Role byly striktně dány a nebylo možné je měnit. Všichni členové rodiny žili podle náboženských pravidel, církve byla neodmyslitelnou součástí jejich bytí. Role dětí byly také hierarchizované. Předpokládalo se, že synové se budou starat o rodinný statek nebo majetek, zatímco dcery se provdají jinam a budou vychovávat své děti. Rodina v této době zastává univerzální funkci. Sex a plození byly podmíněny manželstvím. Členové rodiny byli k sobě připoutáni silnými pouty. Rodina jim poskytovala bezpečí, děti učila respektovat sociální, ale i rodinné hodnoty a normy.

Role matky a otce se začaly měnit již na přelomu 18. a 19. století. K jejich další proměně dochází v době světových válek, kdy se ženy, díky absenci mužů, stávají buď živitelkami rodiny, nebo se na jejich ekonomické situaci podílí.

1.2.1 Změny od společnosti tradiční ke společnosti postmoderní

V důsledku urbanizace a industrializace se tradiční obraz rodiny začíná měnit. „*Instituce, která byla považována za snad nestabilnější výtvor naší civilizace, se nejméně od konce první světové války podstatně změnila a dále mění*“ (Možný, 2002, s. 19). Změny nastaly v těch nejzákladnějších charakteristikách.

- a) Rodina ztrácí monopol na legitimní sex. Předmanželský sex se stává akceptovatelným a v některých (méně nábožensky založených kulturách) se akceptuje i extra-manželský sex.
- b) Sex a plození dětí jsou od sebe odděleny. Od začátku 70. let 20. století prudce stoupá počet nemanželských dětí.
- c) Právo výběru manželského partnera pro děti byl rodičům a širší rodině odebrán. Rodina již neměla právo rozhodovat o vhodném potencionálním partnerovi, který by zabezpečil, že rodinný majetek, rodinný status i kulturní hodnoty budou přetrvávat. Partneri se vybírali na základě lásky a sexuální přitažlivosti, která byla v mnoha případech pomíjivá.
- d) Heslo „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuje*“ (Možný, 2002, s. 20) přestalo platit. Manželství se stalo právním svazkem, jakýmsi kontraktem, kterým je možno vypovědět kteroukoli ze stran. Tato změna v pojetí rodiny měla za následek nárůst rozvodů a opakovaných manželství.
- e) Nový způsob osídlení vedl k tomu, že pevná rodinná pouta byla narušena a úzká rodina se stala samostatnou jednotkou. Změna od zemědělského hospodářství na hospodářství průmyslové měla za následek oddělení domova a pracoviště. „*Prohlubující se dělba práce a rozvoj speciálních institucí vyvlastnily rodině řadu jejích tradičních funkcí*“ (Možný, 2002, s. 20). Školy převzaly odpovědnost za vzdělávání dětí, nemocnice se staraly o nemocné a postižené. Zastupitelnost rodiny rodinu postupně oslabovala.
- f) S nástupem kvalitní a spolehlivé antikoncepce ztrácí rodina také monopol na plození dětí. „*Od poloviny šedesátých let začala v zemích našeho civilizačního okruhu padat*

porodnost jako kámen a dnes je v mnoha z nich rodina s jediným dítětem nejčastějším typem rodiny“ (Možný, 2002, s. 21). Podíl celoživotně bezdětných jedinců je také na vzestupu.

- g) Komplementarita a obsah mužské a ženské role v rodině se změnily. Ženy opustily domácnost a odešly do práce budovat kariéru. Role matky a ženy v domácnosti je již nenaplňovala a kariéra se pro ně stala stejně důležitou jako pro muže (Možný, 2002, s. 19-22).

Ivo Možný tyto změny, které ovlivňovaly a ovlivňují vývoj rodiny, stručně shrnuje a charakterizuje v přehledné tabulce ve své knize *Rodina a společnost*.

Tabulka 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církevní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

Zdroj: Ivo Možný, 2006, s. 23

2. Funkce rodiny

Rodina, i když ve svém změněném stavu, je stále nedílnou součástí společnosti. Je nejlepším místem pro výchovu dětí, pro poskytnutí bezpečí a pro útočiště před okolním světem. Je to opěrný bod nejen pro děti, ale i pro rodiče. Jak se industriální a ekonomické nároky společnosti a rodiny zvyšují, funkce a možnosti rodiny se snižují. Základní funkce rodiny ale zůstávají.

2.1 Reprodukční, biologická funkce rodiny

Reprodukční funkce je z našeho pohledu nejdůležitější funkce, kterou rodina zastává. Rození potomků a rodičovství naplňuje a uspokojuje rodičovské touhy partnerů a pomáhá zachovat stabilitu v rodinách a společnosti. Porodnost v České republice, ale i v dalších vyspělých státech za posledních 50 let výrazně poklesla. *Národní zpráva o rodině* z roku 2004 říká, že v roce 2003 na jednu ženu připadlo 1,18 dítěte, což nestačí ani k tomu, aby byla zachována populace. Autorka Lenka Šulová v publikaci *Psychologické aspekty změn v české společnosti* z roku 2011 uvádí „Zatímco v roce 1950 děti do 14 let tvořily u nás 24,0% populace, v roce 1961 dokonce 25,4%, tak v letech dalších se postupně jejich podíl v populaci jako celku snižoval V roce 2005 jen 14,6% (Gillernová a spol., 2011, s. 109). Komunistický režim podporoval propopulační politiku. Rodičům bylo poskytováno bydlení či levné novomanželské půjčky. To mělo za následek, že kolem roku 1975 se rodilo nejvíce dětí v České republice (2,4 děti na jednu matku). Tento trend začíná znovu opadat koncem 70. let 20. století. V současné době je počet narozených dětí zhruba poloviční oproti roku 1975 (Zemánek, 2004). Silné ročníky tzv. Husákových dětí (dětí narozených v 70. letech 20. století), které jsou v současné době v produktivním věku, mírně zvyšují křivku porodnosti. Bude zajímavé sledovat, jak se bude křivka vyvíjet po tom, co tyto silné ročníky odrodí.

V době našich prarodičů, kdy manželství bylo založeno na křesťanských tradicích, byl sňatek ve společnosti jedinou přijatelnou formou pro plození dětí. Výběh vhodného partnera byl v mnoha případech v kompetencích rodiny, důraz se kladl na majetkové poměry a společenské postavení. Nemanželský sex byl odsuzován, nemanželské děti byly zavrhovány. Manželství bylo bráno jako svazek, jenž nelze zrušit a v případě, že se přeci jen někdo k rozvodu uchýlil, byla na něj uvalena hanba. To se však změnilo na počátku 70. let 20. století, kdy se pohled na manželství jako takové mění a narůstá počet nemanželských dětí.

Mladých lidí a rodin, které se rozhodnou nepočít a nevychovat během svého života dítě, stále přibývá. Mladí lidé chtějí být nezávislí a svobodní. Narůstá počet osob, které se chtějí věnovat profesionálnímu růstu, cestování či koníčkům. Stále častěji slyšíme, že mladí lidé nejsou ochotni se vzdát svých plánů a snů pro výchovu a zachování populace. S tímto životním stylem souvisí i další trend dnešní doby, a to odkládání dítěte na později. Ženy, stejně tak jako muži, se chtějí věnovat kariéře, vybudovat si svůj post na profesionálním poli, a tak odkládají založení rodiny. Nejednou se stane, že partneři mají s početím problém (snížená plodnost jednoho z partnerů) a musí požádat o pomoc reprodukci asistovanou.

Dnešní doba poskytuje alternativy reprodukce, ale i rodinného soužití. Pro příklad jmenujme alespoň některé: rodiče s dětmi v adoptivní a pěstounské péči; rodiny s dětmi, které byly počaty umělým oplodněním; rodiny s dětmi, které byly počaty z dárcovských buněk; rodiny s dětmi, kde dítě bylo donošeno ženou-nositelkou; jeden rodič s dítětem; homosexuální dvojice vychovávající dítě jednoho z partnerů (Gillernová, 2011, s. 109). Alternativy pro plození a výchovu dětí mohou přinášet nemalé problémy. Psychologické aspekty soužití ve společenstvích jiných než rodinných mohou mít neblahý vliv na vývoj dítěte či na naplňování jeho potřeb. Tomuto tématu se blíže věnujeme v kapitole Alternativní podoby rodiny.

2.2 Kulturně-reprodukční funkce

Kulturní kontinuita společnosti je zabezpečována kulturně-reprodukční funkcí. Rodina je hlavním zprostředkovatelem materiálních a nemateriálních hodnot a norem platných v kultuře dané společnosti. Předává se jazyk, ideje, společenské chování, historie a vnímání světa, čímž je zaručena kulturní kontinuita společnosti.

2.3 Výchovná a socializační funkce

Výchovná a socializační funkce je nenahraditelnou a velice podstatnou funkcí rodiny. Jejím cílem je starost a péče o dítě, jeho intelektuální, komunikační, sociální a kulturní rozvoj, který jej připraví pro samostatný vstup do společnosti. Tento proces začíná již v novorozeneckém věku dítěte.

Rodina zastává názory a postoje o sobě samé, o svých členech, o okolí a o světě, které během výchovy vštěpuje svým dětem. Je to první sociální skupina, jejímž členem se dítě stává. Dochází zde k předání důležitých hodnot a norem rodiny a společnosti, ale také

k předávání zkušeností a osvojení činností. Výchova v rodině formuje osobnosti svých členů. Vzhledem k tomu, že rodiče a děti sdílejí stejný životní prostor, učení a výchova jsou neustálé. Děti se učí na základě nápodoby, identifikace či společnou činností.

„Působení rodiny se projevuje v sociální komunikaci verbální i neverbální, rodina vytváří předpoklady pro porozumění dítěte a kvalitu jeho dorozumívání“ (Gillernová, 2011, s. 110). Rodina je základní stavební jednotkou, stálou zpětnou vazbou chování, učí způsoby uvažování, komunikace a řešení problémů. Formuje identitu dítěte, jeho postoj ke světu, ale i sobě samému. Rodina předává tradice, duchovní hodnoty, sociální a etické cítění. Formou her, učení a komunikace formuje pozdější pracovní návyky.

Rodina je schopna regulovat nežádoucí chování nejen uvnitř rodiny, ale před tímto nežádoucím chováním také své členy (alespoň částečně) ochránit. Dobře fungující rodina dokáže děti ochránit před nebezpečím zvenčí, jako jsou alkohol, drogy, kriminalita. Oproti tomu dysfunkční a afunkční rodiny své členy před tímto chováním normám vybočujícím nechrání, v horším případě mu je ještě vystavují.

Pro zdravý vývoj dítěte je nutné, aby dítě sdílelo domácnost s rodiči, matkou a otcem, kteří jsou schopni poskytnout obraz komplementárního modelu chování dvou pohlaví (Gillernová, 2011, s. 110). Je nutné si uvědomit, že vzájemné vztahy rodičů, stejně tak jako vztahy v širším rodinném prostředí, formují budoucí partnerské vztahy dětí.

2.4 Výchovně-vzdělávací funkce

Do této kapitoly je nutné zahrnout také funkci výchovně-vzdělávací. Jedná se o funkci, kterou převzaly specializované instituce, ale stavební kámen, na kterém tyto instituce staví, byl (nebo měl být) položen v rodině. Pokud je tento základ nesprávně položen, je obtížné dítě vzdělávat. Mnozí rodiče dnes si myslí, že vzdělání je pouze záležitostí školy a ona má tedy povinnost dítě naučit. Není tomu ovšem tak. Vzdělávání dětí je společný úkol, do kterého se musí zapojit nejenom školy, ale podpora a pomoc musí přijít i z rodiny.

2.5 Emocionální, pečovatelská funkce

Rodina, jako jediná instituce, splňuje také funkci pečovatelskou a terapeutickou. Je to místo, kde je pečováno o psychické, emocionální a sociální zdraví jejích členů. Rodina

„poskytuje svým příslušníkům lidské, domácí zázemí, umožňuje jim uspokojování potřeb intimního, blízkého soužití, nalézání emocionální rovnováhy, funguje coby přístav před tlaky vnějšího světa“ (Reichel, 2013, s. 188). Členové jedné rodiny mají společné zážitky, historii, mají jeden v druhém důvěru, společně plánují a sní. Rodina je místo, kde mohou hledat zázemí v dobách těžkých, kde mohou dostat pomoc, místo, kam již navždy budu patřit (Gillernová, 2011, s. 111).

2.6 Ekonomická a materiální funkce

Ekonomická funkce představuje především *„uspokojování základních potřeb členů, potřeb materiální až existenční povahy, jako je výživa, bydlení, ošacení, zařízení domácnosti, náklady spojené se studiem a zájmovou činností členů apod.“* (Reichel, 2013, s. 187). Tuto funkci plní rodina pro všechny své členy, tzn. rodiče, děti, děti nenarozené, prarodiče a v období katastrof či pohrom taktéž pro širší příbuzné.

Rodina je základem společnosti jak výstižně popisuje Jiří Reichel ve své publikaci *Kapitoly systematické sociologie: „Rodina je jak producentem, tak spotřebitelem, v neposlední řadě i daňovým subjektem, a tak svým způsobem přispívá k ekonomické reprodukci společnosti“* (Reichel, 2013, s. 187).

Z ekonomického hlediska se rodiny v průběhu několika desetiletí diferencovaly. V dobách komunistického režimu se zdálo, že většina rodin byla na podobné ekonomické úrovni, nehledě na to, jaké zaměstnání její členové zastávali. V rodině pracovali oba rodiče. Rodina byla základ státu a mateřství bylo státem podporováno. Po pádu komunismu ekonomický růst nebo propad začal být markantnější.

„Rozvrstvení společnosti podle souhrnného statusu domácnosti bylo v polovině osmdesátých let symetricky rozloženo kolem početné středové vrstvy. V polovině roku 1993 výrazně vzrostla četnost nejnižší a nižší střední vrstvy. Propad do nižších vrstev se týkal především domácností (rodin) nekvalifikovaných a zemědělských dělníků, částečně též kvalifikovaných dělníků a rutinních nemanuálních pracovníků. Domácnosti podnikatelů zaujaly místa ve vyšších vrstvách společenského žebříčku“ (Tuček a kol., 1998, s. 8).

Individuální ekonomické zajištění je dnes záležitostí každé rodiny. Předávání rodinného kapitálu již není významné. Díky sociálním službám a dávkám je společnost schopna o jedince pečovat a postarat se o něj v době nouze.

2.7 Funkce obranná

Tato funkce byla velmi významnou v dobách našich dávných předků, kdy ve světě zuřily války a děti se snadno mohly dostat do nebezpečných situací. V dnešní době je tato funkce z větší míry převzata institucemi našeho státu, které zajišťují bezpečí jak z venku, tak uvnitř státu (Reichel, 2013, s. 189).

3. Proměny rodiny v Evropě a v České republice ve dvacátém století

3.1 Proměny rodin v Evropě

Francois de Singly, přední francouzský rodinný sociolog současné doby, ve svém díle *Sociologie současné rodiny* popisuje změny, kterými rodiny ve Francii a ostatních západních zemích Evropy procházely v 19. a 20. století. Svoje poznatky opírá o výzkumy Státního ústavu pro demografický výzkum a Státního ústavu ekonomické statistiky ve Francii. Jejich studie proměny rodin od 60. let 20. století do současnosti by se daly shrnout do šesti základních bodů:

- a) Zvýšení počtu nesezdaných párů (spolužití) a snížení počtu sňatků.

Lidé odmítají instituci manželství, sociální role manžela a manželky. „*Soužití v nesezdaném svazku je naopak oceňováno, protože je chápáno jako méně rigidní forma soužití, lépe vyhovující individuálním požadavkům*“ (de Sigly, 1999, s. 89). Partneři chtějí mít pocit, že pokud nebudou ve svazku spokojeni a šťastni, mají možnost jej opustit.

- b) Zvýšení počtu rozvodů a rozchodů. Manželé/partneři se již nedomnívají, že spolu musí zůstat z důvodů společenských a morálních. Vliv církevních a společenských hodnot upadla.
- c) Zvýšení počtu domácností s jedním rodičem nebo domácností, kde alespoň jeden partner má za sebou manželství a dítě z předchozího manželství v péči.
- d) Celkové snížení porodnosti.
Řízení vlastního osudu usnadňují moderní kontroly početí a porodnosti, které ženy v minulosti neměly k dispozici.

- e) Zvýšení počtu dětí, které se narodily mimo manželský svazek.
- f) Zvýšení počtu zaměstnaných žen a matek a rodin, kde oba manželé jsou zaměstnaní (de Singly, 1999, s. 87). Zaměstnanost žen „zajišťuje ochranu při eventuální mužově nezaměstnanosti a hlavně představuje možný způsob rodinné mobilizace pro úspěch dětí“ (de Singly, 1999, s. 89).

Sám autor uvádí, že manželský život již není, co býval. Neznamená již ochranu a počátek společného života partnerů, jedná se o velmi křehký a nestálý element. V dobách minulých byli manželé rozděleni pouze smrtí. Dnes mají svůj osud ve svých vlastních rukou. V dnešních rodinách „převládá hodnotový systém vyzdvihující autonomii a snižující hodnotu materiálního a symbolického dědictví“ (de Singly, 1999, s. 88).

De Singly dělí dějiny současné rodiny na dvě období. 19. století až do 60. let 20. století, kdy „referenční model (rodiny) tvoří tři prvky: manželská láska, přísná dělba práce mezi mužem a ženou, a pozornost věnovaná dítěti, jeho zdraví a jeho výchově“ (de Singly, 1999, s. 89). Tento model spolehlivě funguje ve všech společenských vrstvách.

Druhé období začíná v 60. letech 20. století, s nástupem feministického hnutí, kdy je pozice ženy v domácnosti kritizována. Stabilita manželství upadá, počet rozvodů narůstá. Dle pohledu jedinců ve sňatečném věku není třeba vstupovat do manželství, pokud nechtějí mít dítě. Rodinný život a manželství se rozchází. „Šťastná rodina je dnes méně přitažlivým ideálem. Důležité je, aby byl člověk šťasten sám za sebe“ (de Singly, 1999, s. 91). Já je důležitější než my, což v konečné fázi vede k destabilizaci rodiny.

Ani ostatní státy západní Evropy nebyly tohoto trendu ušetřeny. Český statistický úřad uvádí, že u většiny států výrazně klesla sňatečnost. Například v Německu bylo v roce 1960 uzavřeno 9,5 sňatků na 1000 obyvatel. V roce 1970 počet sňatků klesl na 7,4 sňatků na 1000 obyvatel, a v roce 2011 jich bylo dokonce jen 4,6. Rozvodovost během 50 let stoupla více než dvakrát (ze 1,0 rozvodů na 1000 obyvatel v roce 1960 na 2,3 rozvodů na 1000 obyvatel v roce 2011). Ve Španělsku bylo v roce 1960 uzavřeno 7,8 sňatků na 1000 obyvatel, ale v roce 2011 jich bylo už jen 3,4. Rozvodovost manželství stoupla skoro třikrát (z 0,6 rozvodů na tisíc obyvatel v roce 1990 na 2,2 rozvodů na 1000 obyvatel v roce 2010). Podobný trend je patrný ve všech zemích západní Evropy (ČSÚ).

Oproti tomu země tzv. východního bloku si udržely celkem konstantní sňatečnost a rozvodovost. Jen pro zajímavost uvádíme Ruskou federaci, kde je sňatečnost za posledních 6 let na vzestupu. Rozvodovost je konstantní, ale vysoká, se 4,7 rozvodů na 1000 obyvatel (ČSÚ).

V otázkách porodnosti se většina evropských zemí západního a východního bloku potýká s dlouhodobě klesajícím nebo ustáleným trendem.

3.2 Proměny rodiny v České republice

Zákon o rodině říká, že „rodina založená manželstvím je základním článkem naší společnosti“. První zmínky o rodině pocházejí již z dob před Kristem a v různých pojetích, v závislosti na čase a místě, jsou uchovány až do dnešní doby.

Naši předkové žili v jedné domácnosti v několikageneračních seskupeních. Tak, jak se situace ve světě, ale i v České republice, mění a lidé se stávají stále více individualistickými, nezávislími jak na státu, rodičích, partnerech, tak se mění i rodina a pohled na ní. Málokdo z nás si v dnešní době umí představit život „pod jednou střechou“ s několika generacemi příbuzných. To, co bývalo v minulosti zvykem, je pro většinu dnešních mladých lidí nemyslitelné.

Po skončení druhé světové války, díky uvolnění napětí ve společnosti, dochází k nárůstu počtu sňatků a zvýšené porodnosti. Toto období se označuje jako „baby boom“. Oproti tomu, v 60. a 70. letech 20. století, s objevem a rozšířením spolehlivé antikoncepce, porodnost upadá. Ženy tímto získaly možnost svobodně se rozhodnout, zdali chtějí dítě počít či nikoli (Možný, 1990). Z těchto i mnoha dalších důvodů, ztratili muži svoje výsadní postavení v rodině. Již nejsou hlavními aktéry, jejich role se začaly prolínat s rolí žen a „muži se začali podílet na péči o děti a domácnost, ženy zase na ekonomickém zajištění rodiny“ (Možný, 1990, s. 103). Tento trend se v nadcházejících letech nadále prohluboval a v dnešní době je běžné, ale i ekonomicky potřebné, aby ve většině manželství pracovali oba partneři. „Většina sociálních rolí se stala pohlavně univerzální“ (Možný, 1990, s. 103).

3.2.1 Sňatky a spolužití

Dle Občanského zákoníku je manželství „trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento (Občanský) zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“ (Občanský zákoník). Muž i žena mají

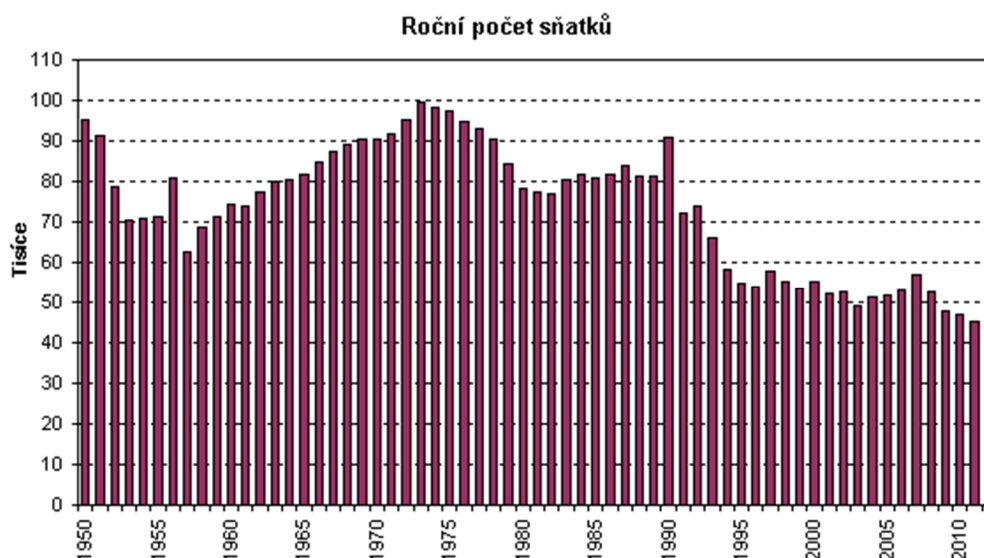
v manželství stejná práva a povinnosti. Jsou povinni spolu žít, zachovávat si vzájemnou úctu, být si věrni, pomáhat si a podporovat se. Mají také za úkol vytvářet vhodné rodinné prostředí pro děti a společně o ně pečovat. I když dle tohoto zákona je hlavním účelem manželství založení rodiny, v některých případech ke sňatku vedou jiné důvody, např. zdravotní, ekonomické aj. Manželství se od spolužití na „psí knížku“ odlišuje tím, že je trvalé. Partneři v manželství mají jistá práva, která se partnerům žijícím v jedné domácnosti nedostávají (např. mohou být informováni o zdravotním stavu toho druhého, mají daňové úlevy aj.).

V minulosti byl sňatek považován za první, opravdový krok k samostatnosti. Páry se braly mladé, se založením rodiny nikdo neotálel. Dnes je ale situace jiná. Mladí lidé již do manželství nespěchají. Nejdříve chtějí dokončit školu, cestovat, uplatnit se na pracovním trhu, poznávat sebe i jiné partnery jak po sociální stránce, tak po stránce sexuální. Pro většinu lidí je manželství stále důležité, jen do něj nespěchají. Po „Sametové revoluci“, kdy se hranice otevřely, a občanům České republiky se nabídly nové možnosti uplatnění (cestování, studium aj.), klesla sňatečnost o téměř polovinu. Tato změna je zapříčiněna zejména poklesem zájmu mladých nevěst o manželství. Zatímco v roce 1990 byla každá druhá snoubenka mladší devatenácti let, o deset let později to byla již jen každá devatenáctá (Možný, 2002, s. 42). Naopak počet dívek ve věku dvacet pět až třicet let vstupujících do manželství stoupl. *„Průměrný věk svobodných nevěst vzrostl z 21,8 roku v roce 1989 na 26,4 roku v roce 2000; u ženichů za stejné období z 24,6 roku na 28,8 roku“* (Možný, 2002, s. 41).

Zatímco v České republice došlo k tomuto zvratu až po roce 1989, v západní Evropě započal tento trend již v 80. letech 20. století. I když se nám sňatečnost v České republice zdá velmi nízká (pět sňatků na tisíc obyvatel), stále převyšuje průměr ze západních zemí Evropy (čtyři sňatky na tisíc obyvatel). Průměrný věk nevěst v západní Evropě je vyšší než 25 let. Například snoubenky ve Francii, Německu a Švýcarsku jsou starší 27 let. V Belgii 28 let, v Dánsku 29 let a na Islandu jsou nevěsty starší 30 let (Možný, 2002, s. 43).

Věk snoubenců vstupujících do manželství poprvé ovšem není jedinou změnou. Sňatečnost již jednou rozvedených snoubenců také klesla. *„Ze sta rozvedených mužů se ročně ožení čtyři (před deseti lety to bylo ještě sedm), ze sta rozvedených žen se provdají tři (před deseti to bylo ještě víc než pět)“* (Možný, 2002, s. 43).

Obr. č. 1: Vývoj sňatečnosti v ČR

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

„V roce 1993 se na mimomanželské plodnosti podílela ze 71 % plodnost svobodných žen, v roce 2005 plodnost dosud neprovdaných žen představovala čtyři pětiny mimomanželské plodnosti a v roce 2010 to bylo už 85 %“ (ČSÚ, Porodnost a plodnost 2006 až 2010, s. 18).

3.2.2 Rozvodovost

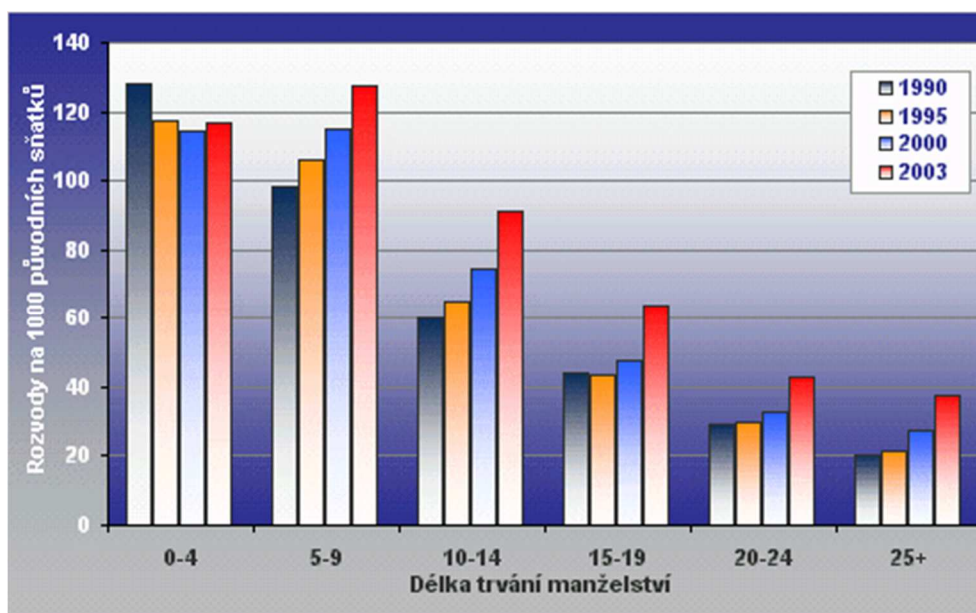
Rozvod je jednou variantou zániku manželství. Zákon definuje okolnosti, za kterých může soud manželství rozvést v ustanovení §24 odst. 1. Nejčastěji jmenovanou příčinou rozvratu manželství je trvalý a hluboký rozvrat, kdy není možné očekávat obnovení manželského soužití. Rozvod a rozpad manželství je jedním z neobtěžnějších období života rodičů, ale i dětí a širší rodiny. To, jakým způsobem k rozchodu dojde, ovlivní všechny zúčastněné na celý život. Děti, které nechápu důvod rozchodu svých rodičů, trpí pocitem viny, pocitem, že možná nebyly dost hodné, že právě ony mohou za to, že se rodiče rozcházejí. Přicházejí o rodinné zázemí, které pro ně bylo až doposud místem jistoty a bezpečí. Nutností je, aby rodiče byli rozumní a netrestali děti za to, že se jejich manželství

rozpadlo. Děti mají rodiče stále rády, stále mají potřebu kontaktu s nimi a pro jejich zdravý rozvoj je nutné, aby s nimi trávil co nejvíce času.

Současné klima ve společnosti je tolerantní vůči rozvodům. Rozvody jsou považovány za vhodné řešení manželských sporů a neshod. Na rozvedené jedince již není pohlíženo „skrz prsty“. Benevolence české společnosti k rozvodům a nestabilita rodin má za příčinu, že skoro každé druhé manželství v České republice bude rozvedeno.

Dle statistik se většinou rozvádějí mladí lidé na počátku manželství. „Z 29 704 rozvodů manželství v roce 2000 bylo 222 rozvodů manželství uzavřených méně než před rokem, 26 procent se dožilo rozsudku dříve než šestého výročí svatby, méně než čtyři roky trvalo manželství v 16 procentech rozvodů“ (Možný, 2002, s. 45). Z dalších statistik vyplývá, že manželství trvající dvacet pět nebo více let tvoří téměř deset procent rozsudků, manželství trvající dvacet let tvoří pětinu rozvodů.

Obr. č. 2: Průměrná délka trvání manželství

Zdroj: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=46

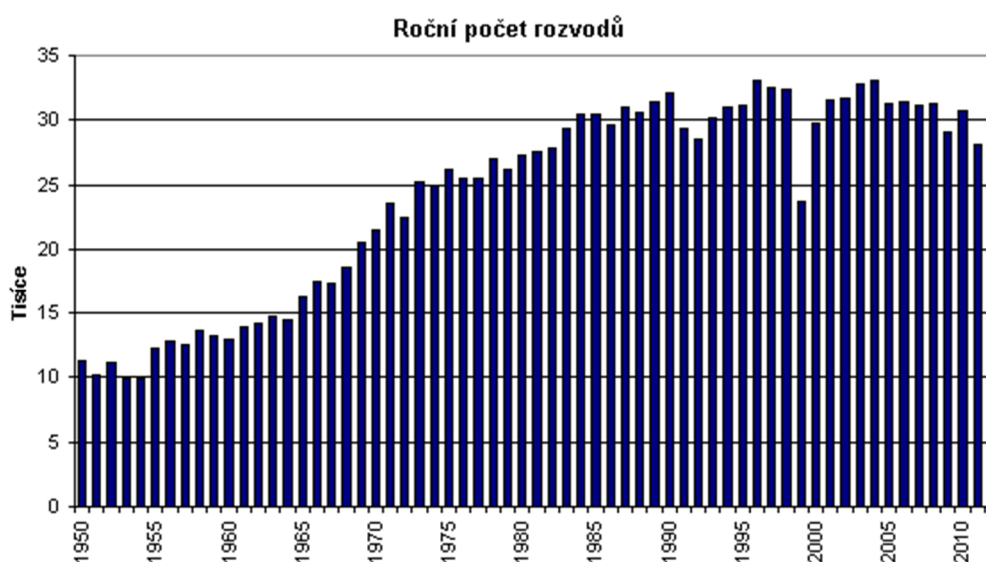
Rozvodovost je přímo závislá na vzdělanosti. Čím vzdělanější jsou manželé, tím je rozvodovost nižší. 78 rozvodů na 100 manželství partnerů se vzděláním základním či

středním bez maturity oproti 37 rozvodům na 100 manželství manželů vysokoškolsky vzdělaných či se středním vzděláním s maturitou.

Rozvodovost je také závislá na velikosti obce. Obce s maximálně pěti sty obyvateli mají rozvodovost 35 rozvodů na sto sňatků. V obcích od dvaceti až padesáti tisíc obyvatel stoupá rozvodovost až na 66,1 rozvodů a v obcích nad sto tisíc obyvatel klesá na 57,8 rozvodů na sto sňatků.

Dvě třetiny rozvádějících se mají nezletilé děti. Toto číslo vysvětluje, proč neúplné rodiny jsou u nás nejrychleji rostoucí kategorií domácnosti.

Obr. č. 3: Vývoj rozvodovosti v ČR v letech 1950 až 2013

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Jak je z grafu patrné, rozvodovost se v posledních padesáti letech více než zdvojnásobila a dá se předpokládat, že tento trend bude pokračovat.

3.2.3 Rodiny s jedním rodičem

Rodiny s jedním rodičem jsou stále častější. Sobotková uvádí, že se „jedná se o rodiny vzniklé rozvodem, rozchodem, ovdověním, adopcí dítěte osamělou ženou nebo porodem dítěte

mimo manželství“ (Sobotková, 2001, s. 128). V devíti z deseti případů se jedná o matky s dítětem.

Důvodem nárůstu tohoto rodinného typu byly v minulosti hlavně rozvody. Svobodnými matkami se stávaly hlavně nezletilé dívky, které díky své neopatrnosti a nerozvážnosti přišly do jiného stavu a rozhodly se dítě vychovat. Jejich pozice ve společnosti byla znevýhodněna, byly stigmatizovány, odsuzovány, považovány za nemorální a na jejich děti bylo pohlíženo s lítostí. V dnešní době je pozice svobodné matky z větší míry již společensky přijatelnou záležitostí. Svobodnými matkami se povětšinou stávají ženy v období střední dospělosti, které ještě nepoznaly správného partnera a přejí si přivést na svět dítě. Jsou vzdělané, po finanční stránce zajištěné a v povolání úspěšné (Sobotková, 2001, s. 128).

Sobotková uvádí, že existují tři typy svobodných matek:

- a) Vdovy s dětmi. Vzhledem k tomu, že si svoji situaci nezavinily, společnost na ně pohlíží se shovívavostí a tolerancí. Povětšinou jsou litovány.
- b) Osamělé matky po rozvodu či rozchodu partnerů. Důvodů pro rozvod, jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, je mnoho. V popředí jsou změny v hodnotové orientaci společnosti, která toleruje mimomanželské vztahy a úpadek vlivu náboženství a širšího příbuzenstva na rodiny. Na vině je také snížení hodnoty rodiny a manželství z důsledků materialistického vývoje samotných manželů. Ale i názor na ženy, které zůstaly po rozvodu/rozvodu samy s dětmi se mění. Jedni je odsuzují, protože dle jejich názoru měly zachovat manželství (byť neuspokojivé) kvůli dětem, druzí rozchod/rozvod schvalují a oceňují, že dítě bude vyrůstat v relativním klidu.
- c) Poslední skupinou jsou osamělé matky, které netouží být vdané a s otcem dítěte neplánují trvalý vztah. Dítě získaly buď do adoptivní či pěstounské péče, nebo využily služeb asistované reprodukce. Tato skupina svobodných matek se stává stále početnější. Názory na ně jsou variabilní. Mnoho proaktivních lidí zastává názor, že děti těchto žen jsou opravdu chtěné, žena si uvědomuje rizika i klady, které jí mateřství přinese a dokáže zajistit sobě i dětem kvalitní podporu ze strany blízkých osob. Tato rodina se stává otevřenější a bohatší o zkušenosti ostatních osob. Dítě také není traumatizováno rozvodem či smrtí otce. Na druhou stranu musíme uvést, že se

jedná o „zvláštní“ typ rodiny, která se vymyká specifikům rodiny klasické – matka, otec (ať už v ústraní), děti (Sobotková, 2001, s. 129).

Matky po rozvodu či ovdovění, které zůstanou samy s dětmi, se potýkají s celou řadou existenčních problémů z oblasti finančního zajištění, zaměstnání (větší nárok na volný čas), vedení a zajištění domácnosti. Matky mají také změněný pohled na sebe samé, mohou se potýkat s problémy s dětmi a bývalým manželem. Nejednou se objeví pocity deprese, beznaděje, nejistoty a viny. Pro to, aby rodina s jedním rodičem obstála v této těžké době, je nutná dostatečná vnější podpora (širší rodiny, přátel), snaha osamělého rodiče zachovat rodinou identitu a pomoci dětem se s touto změnou vyrovnat. I v naší zemi je možno využít služeb porozvodového poradenství či pomoci podpůrných organizací pro svobodné matky.

Pokud se dětí týče, dá se předpokládat, „že i přes počáteční distres se většina dětí adaptuje na přítomnost pouze jednoho rodiče během dvou až tří let, pokud nepřetrvávají nějaké nepříznivé okolnosti“ (Sobotková, 2001, s. 133). Mezi tyto nepříznivé okolnosti můžeme řadit sabotování kontaktu dítěte s druhým rodičem či neustálé hádky rozvedených rodičů. Zatím nebylo prokázáno, že by absence otce musela mít negativní vliv na vývoj dítěte. Objevují se sice názory, že děti bez otce jsou ohroženy v oblasti socializační a disciplinární, ale ani fyzická přítomnost otce nemůže zaručit, že dítě se nebude s těmito problémy potýkat. Pro zdravý vývoj dětí je nutné, aby rozvod na ně měl co nejmenší dopad. Tedy aby byl zachován kvalitní vztah s oběma rodiči (Sobotková, 2001, s. 130-134).

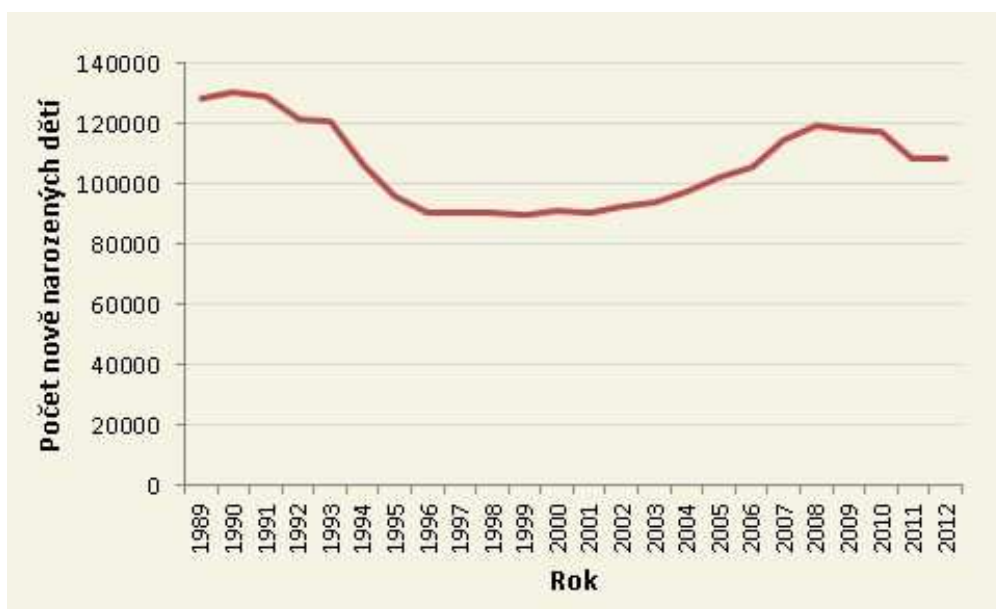
Druhou skupinou jsou osamělí otcové. I když z rodin, kde dítě žije s jedním rodičem, tvoří pouze deset procent, i jejich počet postupně roste. „Osamělým otcem se muž stává většinou tehdy, když matka dětí zemře, opustí rodinu nebo je kvůli vážné nemoci zcela vyřazena z péče o rodinu“ (Sobotková, 2001, s. 134). Pro muže, který před změnou zaujímal tzv. tradiční otcovskou roli (jeho výchova byla pouze okrajová), je obtížné převzít hlavní roli. Absence zkušeností pramenících z každodenní péče o potomky, vedení domácnosti a přípravy dětí do školy situaci pouze ztěžují. Muž se může cítit osamocen a bezradný. Sobotková uvádí, že ve studii Risman 1987 zjistili, že i muži jsou schopni se plnohodnotně postarat o děti. Stejně jako matky k úspěchu potřebují podpůrnou síť, finanční zabezpečení, silnou osobnost. Muži, kteří se sami starají o své děti, mají v očích veřejnosti jistou společenskou prestiž (Sobotková, 2001, s. 135).

3.2.4 Změny v porodnosti

Jedním z nejdůležitějších znaků společnosti je, že se dokáže reprodukovat. Plození dětí bylo v tradiční společnosti hlavním posláním člověka a rodinný život bez dětí byl v minulosti nepředstavitelným. Dnešní mladí lidé odkládají nejenom sňatky, ale také rodičovství. V roce 1979 byla úhrnná plodnost 2,3 dítěte na jednu ženu, v roce 1993 klesla na 1,7 dítěte, v roce 1995 dále klesla až pod hodnotu 1,3. I v nadcházejících letech byla plodnost extrémně nízká a Česká republika se proto řadí mezi státy s velmi nízkou úrovní plodnosti. V současné době je její úroveň na hranici 1,5, tedy „výrazně pod hodnotou prostého zachování reprodukce populace (2,1 dítěte)“ (ČSÚ, Porodnost a plodnost 2006 až 2010, s. 16).

Podívejme se na porodnost z pohledu narozených dětí. „V roce 1990 se v České republice narodilo něco přes 130 tisíc dětí, v roce 2000 to bylo jen 90 tisíc dětí, tedy skoro o třetinu méně“ (Možný, 2002, s. 26). V roce 2012 se v České republice narodilo 108,6 tisíce dětí. Tento nárůst je připisován rodičům, kteří se narodili v 70. letech 20. století během tak zvané „baby boom“ doby.

Obr. č. 4: Počet narozených dětí v ČR od roku 1989 do roku 2013

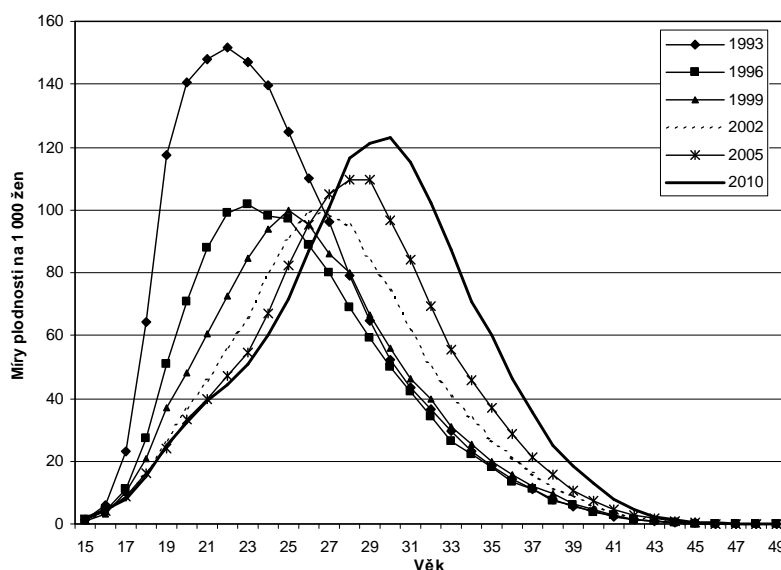
Zdroj: http://ciselnik.artega.cz/pocet_narozenyh_deti.php

Změny v porodnosti v západoevropských zemích započaly již v druhé polovině 60. let 20. století, v zemích východní a střední Evropy až po skončení komunistického režimu v roce 1989. Nejen, že došlo k poklesu uzavíraných sňatků, také průměrný věk matek při narození prvního dítěte se zvýšil (ČSÚ, Porodnost a plodnost 2006 až 2010, s. 16). Průměrný věk anglické matky při narození prvního dítěte byl v šedesátých letech 24 let, v devadesátých letech 29,1 roku a v dnešní době je téměř 10% rodiček starších 35 let. V České republice byla maximální plodnost v roce 1993 kolem 22 roku ženy, v roce 2005 stoupla na 29 let a v roce 2010 dosáhla hranice 30 let (ČSÚ, Porodnost a plodnost 2006 až 2010, s. 17). V dnešní době je kolem 6% rodiček starších 35 let (Sobotková, 2001, s. 112).

Porodnost dětí ve starším věku matky ovšem není nová věc. Například v USA ve dvacátých letech 20. století „*byl průměrný věk ženy při posledním dítěti 42 let*“ (Sobotková, 2001, s. 113). Příčinou byla buď nespolehlivá, nebo nedostupná antikoncepce. Se zavedením spolehlivé antikoncepce, zaměstnaností žen a zvýšení jejich kvalifikace se kontrola porodnosti zvýšila.

Pohled na ženy, které se rozhodnou nemít děti není stejný jako v minulosti. Dříve bylo na bezdětné ženy pohlíženo jako na sobecké, neschopné lásky a oběti, nestálé a chladné. Dnes společnost lépe chápe oběti, které rodičovství přináší a také to, že mnohé ženy se rozhodnou rodičovství odložit či jej vůbec nepodstoupit. Mezi nejčastější důvody odložení rodičovství patří ztráta či zpomalení kariéry ženy, nemalé finanční náklady, omezení či ztráta osobní svobody, obava z vyčerpanosti a emocionálního dopadu na rodinu a manželský život (Sobotková, 2001, s. 115). Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že rodičovství přináší i klady, které bezdětní partneři nemají šanci poznat. Mezi ty nejznámější uveďme nový vztah s partnerem, poznávání sebe i partnera v jiných situacích, osobní naplnění, smysluplnost života, a v neposlední řadě také vztah s dítětem, který nelze ničím jiným nahradit.

Obr. č. 5: Míry plodnosti podle věku ženy ve vybraných letech

Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/5D0035A06C/\\$File/400811a2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/5D0035A06C/$File/400811a2.pdf)

Proč tedy dnešní ženy odkládají mateřství? Jedním z důvodů může být záměrný odklad na dobu, kdy se žena cítí emocionálně připravená, profesně již dosáhla vytyčených cílů a je finančně zajištěna. V jiných případech se jedná o životní okolnosti, kdy vhodný partner byl nalezen až v pozdějším věku, partneři mají problémy s početím či udržením těhotenství. Ať už je důvodem cokoliv, výzkumy ukazují, že těhotenství po 30tém roku ženy je rizikové. Také dítě narozené starší matce má zvýšené riziko chromozomálních abnormalit, jako je Downův syndrom. Na druhou stranu bylo zjištěno, že starší matky vykazují větší emoční zralost a jsou tedy lépe schopné se vyrovnat s potížemi během těhotenství, porodu či během starosti o dítě (Sobotková, 2001, s. 116-117).

Neplodnost

Jedním z důvodů, proč porodnost v České republice klesá, je neplodnost. Neplodnost je charakterizována jako stav, kdy ani po roce snahy o dítě žena neotěhotní. Ti, kteří nepoznali, jak stresující a frustrující je touha počít dítě, když to není možné nebo je to obtížné, si nedokáží představit útrapy, kterými páry procházejí. „Uvádí se, že průměrně každý desátý pár má problémy s početím dítěte v době, kdy je plánuje“ (Sobotková, 2001, s. 120). Díky pokrokům v oblasti reprodukční medicíny se za pomoci procedur či asistované reprodukce

mnoha párům daří pomoci, ale ani lékařská věda nemůže pomoci všem. Ivo Možný uvádí, že v roce 2000 byla skoro dvě procenta narozených dětí oplodněna mimotělně (Možný, 2002, s. 28). V případě, že partneři dlouhodobě nemohou počít dítě, odráží se to na partnerském stavu. Některé vztahy posílí, jiné oslabí, což může vést k rozpadu manželství/partnerství (Sobotková, 2001, s. 120-127).

Potratovost

Potrat je umělé přerušení nechtěného těhotenství. Počet potratů v České republice byl nejvyšší v letech 1988 až 1990, kdy na 100 porodů připadalo cca 98 potratů, dnes toto číslo činí cca 42 uměle přerušených těhotenství na 100 porodů (ČSÚ). Vysoké počty potratů nejsou jen v České republice. Například v Rusku je skoro dvakrát více potratů než porodů, v Rumunsku 111 a v Estonsku 116 potratů na 100 porodů. Oproti tomu ve vyspělých státech západní Evropy je poměr nižší. Nizozemí uvádí 12 interrupcí, Německo 17, Velká Británie 23 a Francie 25 interrupcí na 100 porodů (Možný, 2002, s. 32-33).

Vzhledem k tomu, že v posledních třiceti letech díky moderní antikoncepci došlo ke snížení potratovosti, touto problematikou se v naší práci zabývat podrobněji nebudeme. Jen na okraj uvádíme, že *„od roku 1957 došlo u nás zhruba ke třem milionům nechtěných otěhotnění, po nichž se žena porození dítěte vzdala“* (Možný, 2002, s. 30-31). Pokud by se tyto potracené děti narodily, počet obyvatel České republiky by výrazně stoupl.

Ze všech údajů je patrné, že pro zachování populace je nutné, aby porodnost znovu stoupla. Pokud se tak nestane, populace České republiky bude i nadále klesat.

3.2.5 Změny v zaměstnanosti rodičů

V historických evropských společnostech v rodinách převládaly rodově diferenciované práce – čistě mužské a čistě ženské. Žádná z prací nebyla podceňována, docházelo k jejich komplementaritě a vzájemné nepostradatelnosti. Vlivem průmyslové revoluce došlo ke změnám osídlení, rozložení blahobytu a změnám ve výrobních postupech, což mělo za následek oddělení domova a pracoviště. Ženy začaly být na mužích závislé a staly se z nich *„poskytovatelky obsluh jejich (mužské) pracovní síly“* (Možný, 2006, s. 176). V době druhé

světové války se situace žen změnila. Ženy byly „povolány“ do průmyslu a služeb namísto mužů, kteří byli v té době ve válce. Tato situace ale trvala krátce a s návratem mužů z války byly ženy opět zatlačeny zpět do domácností. Nespokojenost žen v domácnosti a nenaplnění kariérních snů se nedala již přehlížet. Ve společnosti se objevily tři druhy názorů na toto téma:

- a) Konzervativní stanovisko, které tvrdilo, že žena, ať už svobodná, provdaná či s dětmi, by nikdy neměla pracovat mimo domácnost. Muž je jediným živitelem rodiny a žena zajišťuje rodinnou pohodu. Chlapečci jsou vychováváni k tomu, aby se uplatnili v zaměstnání, odešli z domova a založili vlastní rodinu. Děvčata naopak zůstávají doma, dokud se sama neprovdají.
- b) Neokonzervativní stanovisko povoluje práci ženám, které ještě nejsou provdané nebo jsou provdané zatím bez dětí. Práci opouští na dobu, kdy jsou děti malé a potřebují její péči. Do práce se může vrátit v případě, že její péče doma už není tolik zapotřebí.
- c) Egalitární stanovisko dává ženám i mužům stejné šance v profesi. Tvrdí, že žena, která musí odejít z pracovního procesu z důvodu výchovy dětí, nebude mít možnost si udržet stejnou kvalifikaci či se v práci zlepšovat. Je to handicap, který jí nedává stejné šance jako muži (Možný, 2006, s. 177-179).

Ve státech, mezi nimi i Česká republika, kde se po válce nastolil komunistický režim, byla situace jiná. Dosažení rovnosti mělo za následek rozpad rodinné soudržnosti. Vláda nabídla ženám osvobození od domácnosti a mateřství. Byly zřízeny mateřské školky, jesle a dokonce i celotýdenní školky. Sociální systém přebíral péči o dítě a ženy chodily do práce. I když se později ukázalo, že sociální systém nemůže nahradit rodinnou péči, z ekonomického hlediska bylo nutné, aby oba rodiče byli zaměstnaní.

V posledních padesáti letech se v západních státech vyvinul model dvoupříjmové rodiny. Péče o dítě je legislativně zastřešena, takže žena (či muž) se po mateřské dovolené může vrátit zpět do původní práce. Mateřství i zaměstnání jsou tedy slučitelné. Matka zůstane doma pouze na dobu nezbytně nutnou, než může být nahrazena někým jiným (školka, škola, paní na hlídání). Aby docházelo ke zdravému vývoji dítěte, je nutné, aby rodiče měli i přes své pracovní povinnosti k dítěti vřelý vztah. V současné době se věří tomu, že „*pro rostoucí*

dítě přináší matka, která s ním není uzavřena mezi čtyřmi stěnami, ze světa svého zaměstnání více podnětů, než by mu jinak mohla dát“ (Možný, 2006, s. 184).

Po pádu komunistického režimu se objevují názory, že rodiče se věnují spíše ekonomické stránce žití než rodinnému životu. Děti tráví s rodiči málo času. Odpovědnost za jejich výchovu se přesouvá na školu, v očekávání, že škola, školní a mimoškolní aktivity zastoupí výchovu rodinou. Rodiče doufají, že školní výchova a zkušenosti pedagogové napravit výchovné chyby, kterých se sami dopouštějí. Tradiční model, kdy na dítě bylo po školní docházce dohlíženo prarodiči, se také změnil. Lidé se dožívají vyššího věku, věková hranice na odchod do důchodu se zvýšila, a tak většina prarodičů stále pracuje. Rodinný čas trávený společně je z různých důvodů vyplňován aktivitami spíše individuálními (sledování televize, hraní her na počítači, atd.) než kolektivními, které by vedly k ucelení rodiny jako celku. Rodin, které ztratily schopnost komunikace mezi jednotlivými členy, přibývá. Rodiče, vzhledem k pracovnímu vypětí, se snaží odreagovat a uvolnit mimo rodinu, a tím tuto mezeru ještě více prohlubují. Nemálo rodičů si tento negativní aspekt své výchovy uvědomuje a snaží se zanedbanou péči dítěti nahradit materiálními hodnotami, případně nepřiměřeně vysokým kapesným. Hodnotový systém dětí se mění a pocit, že láska se dá koupit penězi či dárky, se v nich celoživotně ukotvuje. V mnoha rodinách chybí emocionální zázemí, které je pro soudržitelnost rodiny a správný citový vývoj dítěte tolik důležité.

3.2.6 Alternativní podoby rodiny

Mezi alternativní rodiny by se daly zařadit také rodiny gay otců a lesbických matek. Tento alternativní typ rodiny jsme do své práce zařadili proto, že homosexuální rodičovství je stále více diskutovaným sociálním a rodinným tématem. Statistiky uvádějí, že v západní kultuře se k homosexuální orientaci hlásí 5-10 procent mužů a 3-5 procent žen (Sobotková, 2001, s. 148). V České republice je toto číslo nižší, pouze 2,5 procenta mužů se hlásí k homosexuální orientaci a 3,4 procenta žen (Možný, 2002, s. 35). Dá se ale předpokládat, že podíl homosexuálně orientovaných jedinců ve společnosti bude z důvodů nepřiznání ještě vyšší, než udávají statistiky. Na číslech je patrné, že homosexuálové tvoří vysoké procento společnosti, a tudíž naplnění jejich partnerských a rodičovských potřeb by nemělo být opomíjeno.

Homosexualita „*se zpravidla projevuje citovou náklonností, intenzivnějším prožíváním nebo potřebou citově významných vztahů k osobám stejného pohlaví, schopností se do nich*

zamilovat“ (Experiment, 2008). Považuje se za vlastnost vrozenou, a ne, jak se v minulosti mylně předpokládalo, jako jakousi preferenci či nemoc. Homosexuálně orientovaní jedinci byli v minulosti značně stigmatizováni, což vedlo k vysoké soudržnosti a založení klubů a komunit.

I když v České republice není možné adoptovat či osvojit děti homosexuálními páry, děti v rodinách homosexuálních partnerů vyrůstají. Většinou se jedná o děti z předchozích (heterosexuálních) partnerství, děti počaté z asistované reprodukce či děti za svobodna. I když výzkum žádné odlišnosti v kvalitě výchovy homosexuálních a heterosexuálních rodičů neprokázal, veřejnost se na rodičovství partnerů stejného pohlaví dívá rozhořčeně, až pobouřeně. Olga Trampotová ve svém článku *Homosexualita a adopce* uvádí:

„Neexistuje žádný zásadní rozdíl mezi tím, jak se vyvíjí děti leseb a gayů a děti heterosexuálů. Podle výzkumů to vypadá, že nezáleží na struktuře rodiny (tedy je jedno, zda je rodina tvořena otcem a matkou, pouze otcem, dvěma otci atd.), ale na tom, jaká atmosféra v ní panuje, jaké vztahy a interakce existují mezi jejími členy.“ (Trampotová, Psychologie.cz)

Autorka dále uvádí, že není prokázáno, že by homosexuální partneři museli nutně vychovat dalšího homosexuálního jedince. Procento jedinců hlásících se k homosexualitě je stejné u rodičů heterosexuálních jako homosexuálních. Neprokázalo se ani, že by homosexuální partneři častěji sexuálně zneužívali své děti. Děti vychovávané homosexuálními partnery vykazovaly větší tolerantnost k rozdílnostem. Obecně platí, že homosexuální páry v dostatečném měřítku zajišťují interakci s jedinci opačného pohlaví, čímž zabezpečují rolové identifikační vzory. Gay rodiny udržují kontakty jak s ostatními rodiči, dětmi, přáteli, prarodiči a širší rodinou. Výzkum dokazuje, že *„gayové a lesby jsou stejně schopnými, efektivními a úspěšnými rodiči jako heterosexuálové“* (Nedbálková, 2002).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíle výzkumu

V teoretické části bakalářské práce jsme se dozvěděli, že po roce 1989 došlo ke snížení počtu uzavřených sňatků, ke snížení počtu narozených dětí, ke zvýšení věku rodičů v době narození prvního dítěte, ke zvýšení počtu rozvodů, pracovních povinností a k úbytku času tráveného s dětmi.

V praktické části bychom chtěli potvrdit, do jaké míry se tento trend projevuje u našeho vzorku respondentů.

Průzkumné šetření proběhlo formou dotazníků na jedné základní škole v Dačicích. Osloveni byli žáci sedmých, osmých a devátých tříd. Dotazník obsahoval sedmnáct otázek s výběrem odpovědí. Způsob vyplnění i cíle dotazníku byly respondentům vysvětleny v úvodní části dotazníku.

4.2 Stanovení hypotéz

H1: Většina respondentů (více jak 50%) vyjádří pocit, že jejich rodiče a prarodiče s nimi netráví tolik času, kolik by si sami respondenti přáli.

H2: Většina respondentů nebude preferovat sňatek jako hlavní druh soužití.

H3: Většina respondentů uvede, že plánuje uzavřít manželství až po dosažení 30 let.

H4: Většina respondentů uvede, že plánuje počít první dítě až po dosažení 30 let.

H5: Většina respondentů uvede, že plánuje jedno, maximálně dvě děti.

4.3 Metody výzkumu

4.3.1 Charakteristika výzkumných metod

Pro zjištění názorů jsme se rozhodli využít dotazníkové metody. Dotazník, jak uvádí Kohoutek, je „*způsob psaného řízeného rozhovoru*“ (Kohoutek, 2010), který ale není tolik časově náročný a povětšinou bývá anonymní. Respondenti odpovídají subjektivně na otázky tazatele. Dotazník se nejčastěji používá ke zjišťování údajů o rodině, profesních úspěších či neúspěších, postojích, které dotázaní zaujímají v různých sférách, k ověřování údajů atd. Dotazník je jednou z forem průzkumu, která umožňuje v krátké době získat velké množství odpovědí. Při hromadném průzkumu je ale nutno počítat s tím, že ne všechny dotazníky budou navraceny a tudíž se rozesílá alespoň dvojnásobek požadovaných dotazníků.

Nejdůležitější při sestavování dotazníku je uvědomit si jeho cíl a poté vhodně stylizovat otázky. Je nutné se vyvarovat sugestivních otázek, které by byly pro dotázané zavádějící. Před vlastní administrací dotazníku je vhodné provést tzv. pilotáž, tzn. odzkoušet dotazník na menším počtu osob. Na základě jejich reakcí upravit dotazník do konečné podoby. Nevýhodou dotazníku je, že dotázaní se mohou snažit sami sebe představit v lepším, nebo naopak horším světle a tím validitu dotazníku snížit. „*Má-li být dotazníkem získaná výpověď směrodatná, je třeba dávat dotazník v písemné formě pouze dospělým osobám s přiměřenou inteligencí a dětem nad deset let*“ (Kohoutek, 2010). Získané výsledky je možné zpracovat kvantitativně, ale pro objektivní vyhodnocení je nutné přihlížet také ke kvalitativnímu hodnocení.

V dotazníku je možné použít tři typy otázek:

- a) Uzavřené otázky nabízí volbu mezi dvěma či více možnými odpovědi. Výhodou jsou jednoduché statistické závěry, které ale nezjistí, proč odpovídající sdílí ten či onen názor.
- b) Otázky s otevřeným zakončením dovolují odpovídajícímu odpovědět na otázku svými slovy a myšlenkami.
- c) Škálové otázky používají hodnotící stupnici. Výhodou jsou objektivnost a možnost kvantitativního vyhodnocení.

Výhodou dotazníku je ekonomičnost (někdy stačí malý vzorek osob pro získání požadovaných dat) a jeho interpretovanost - data je možné interpretovat kvantitativně i kvalitativně.

4.3.2 Ve vlastním výzkumu byli osloveni

Osloveni byli ředitelé dvou základních škol v malém jihočeském městečku Dačicích. Dačice mají do pěti tisíc obyvatel, s přilehlými vesnicemi do sedmi tisíc obyvatel. Původním záměrem bylo oslovit pouze žáky osmých a devátých tříd, ale vzhledem k tomu, že ředitelka jedné ze škol naší žádosti nevyhověla, a ani náhradní škola, která se nachází nedaleko Dačic a splňuje obdobné podmínky jako školy v Dačicích, nám nemohla vyhovět, rozhodli jsme se rozšířit výzkumný vzorek také o žáky sedmých tříd.

Žáci sedmých, osmých a devátých tříd byli vybráni proto, že splňují podmínku výzkumného záměru (věk nad deset let), ale také dobře znají své současné rodinné poměry a s největší pravděpodobností již přemýšleli o tom, jaký bude jejich vlastní rodinný život.

Dospívání je časem prvních lásek, prvních plánů do budoucna a představách o tom, co v životě chtějí dokázat.

Ředitel základní školy upřednostňoval, aby dotazníky byly rozdány samotnými vyučujícími. Bylo dohodnuto, že dotazníky budou předloženy v posledním týdnu před vánočními prázdninami, kdy výuka nebývá tak intenzivní a žáci jsou povětšinou odměňováni volnějším programem. Dotazníky byly předány přímo panu řediteli. Ten je redistribuoval jednotlivým vyučujícím, kteří našim jménem požádali žáky o jejich vyplnění a vysvětlili jim způsob vyplnění a podstatu otázek. Dotazníky, vzhledem ke svému tématu, byly vyplněny v hodinách občanské výchovy.

Dotazník měl 17 otázek. Deset otázek se týkalo současného rodinného stavu. Zjišťováno bylo například, jestli děti žijí s oběma rodiči, jaký je rodinný stav rodičů (sezdaní, rozvedení atd.), kolik je rodičům let, vzdělání rodičů, počet sourozenců a v neposlední řadě také respondentův subjektivní názor na jeho vztah s rodiči a kvalitu a kvantitu času, který s ním rodiče a prarodiče tráví. Zbýlých sedm otázek se zabíralo jejich plány do budoucna. Otázky typu jak důležité, dle jejich názoru, je manželství; kdy, pokud vůbec, předpokládají, že se ožení/vdají; kdy plánují první dítě atd., nám měly pomoci zmapovat jejich úvahy o budoucnosti. V dotazníku byly použity otázky uzavřené a škálové.

Připravený dotazník byl před samotnou distribucí předložen deseti dětem ve věku od třinácti do patnácti let. Důvodem bylo zjištění, jestli je dotazník srozumitelný a jestli nechybí některé důležité údaje. Pilotáž zjistila, že u dvou otázek nebyly nabídnuty všechny možnosti ke správnému vyplnění dotazníku. Tyto otázky byly doplněny a opravený dotazník byl vytištěn.

Plně jsme si uvědomili, že námi vybraný vzorek nemohl pokrýt všechny názory dnešní mladé generace a že představy, které dnešní náctiletí mají dnes, nemusí být zítra již pravdivé, přesto si myslíme, že získané informace jsou alespoň nástinem pohledů dětí na budoucí vývoj rodiny.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o předem dohodnutý počet respondentů a dalo se očekávat, že naprostá většina dotazníků se vrátí zpět vyplněných, bylo rozdáno 126 dotazníků, z čehož se jich 113 vrátilo vyplněných.

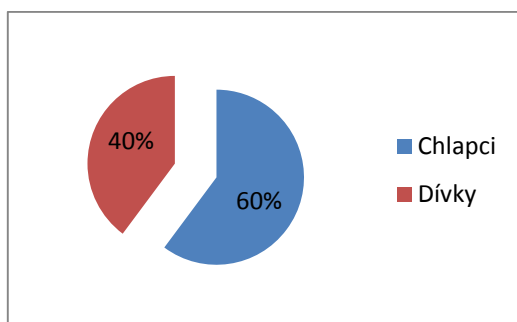
4.4 Analýza a interpretace dat

Z celkového počtu 126 (100%) rozdaných dotazníků, jich bylo 113 (90%) vyplněno. Vyplnění dotazníku trvalo průměrně 8-10 minut.

Získané údaje byly vyhodnoceny ručním tříděním a pro přehlednost, přesnější a snadnější zpracování, byly odpovědi zpracovány pomocí Microsoft Excel.

Otázka č. 1 - Charakteristika respondentů – genderové a věkové složení

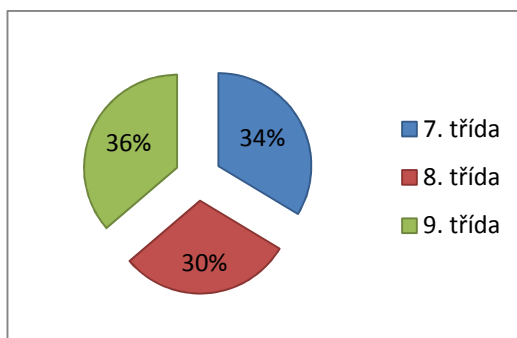
Graf č. 1: Genderové složení respondentů

Zdroj: vlastní šetření

Dotazník vyplnilo 113 respondentů. Z toho bylo 68 (60%) chlapců a 45 (40%) dívek.

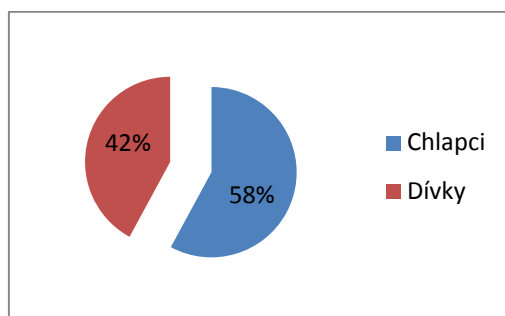
Graf č. 2: Respondenti dle tříd

Zdroj: vlastní šetření

Ze 113 vyplněných dotazníků bylo 38 (34%) dotazníků vyplněno žáky sedmých tříd, 34 (30%) žáky osmých tříd a 41 (36%) žáky devátých tříd.

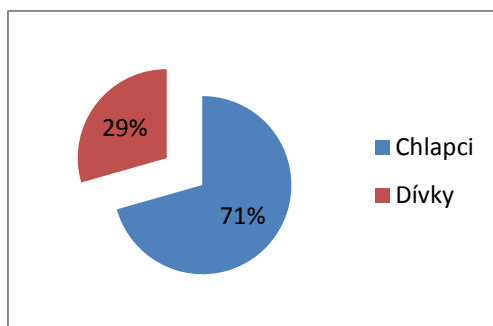
Graf č. 3: Respondenti 7. tříd

Zdroj: vlastní šetření

V sedmých třídách dotazník vyplnilo 38 žáků, z toho bylo 22 (58%) chlapců a 16 (42%) dívek.

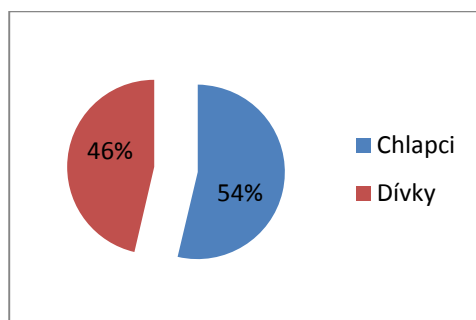
Graf č. 4: Respondenti 8. tříd

Zdroj: vlastní šetření

V osmých třídách dotazník vyplnilo 34 žáků, z toho bylo 24 (71%) chlapců a 10 (29%) dívek.

Graf č. 5: Respondenti 9. tříd

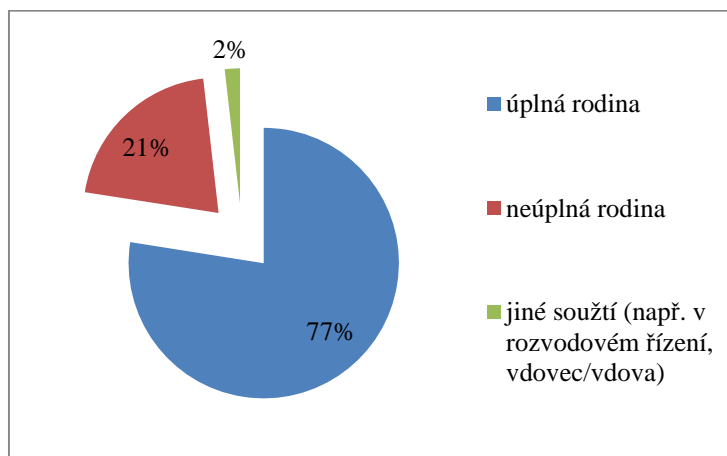

Zdroj: vlastní šetření

V devátých třídách dotazník vyplnilo 41 žáků, z toho bylo 22 (54%) chlapců a 19 (46%) dívek.

Otázka č. 2 - Soužití rodičů

Graf č. 6: Současné soužití rodičů

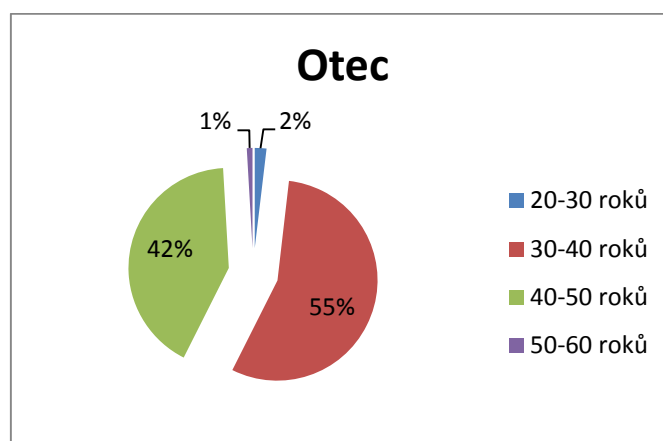

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 111 (98%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 111 respondentů za 100%. Ze 111 získaných odpovědí, 86 (77%) respondentů uvedlo, že jejich rodiče žijí v manželství a při výchově dětí jsou přítomní oba rodiče; 23 (21%) respondentů uvedlo, že žijí pouze s jedním rodičem z důvodu rozvodu a 2 (2%) respondenti uvedli, že jejich rodiče mají jiné soužití, do kterého jsme zahrnuli vdovství či rozvodové řízení.

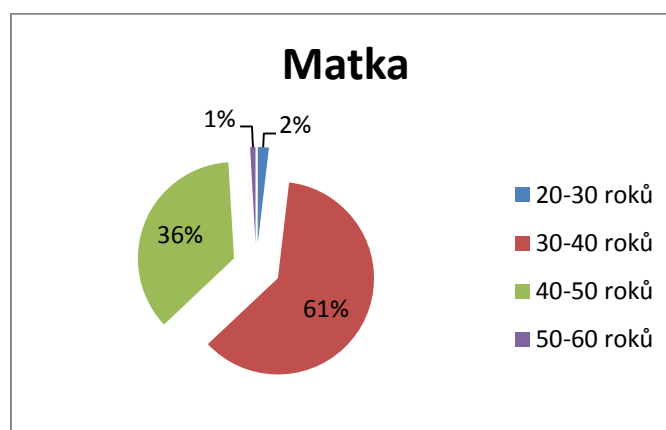
Otázka č. 3 - Věk rodičů

Graf č. 7: Věk otců

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 8: Věk matek

Zdroj: vlastní šetření

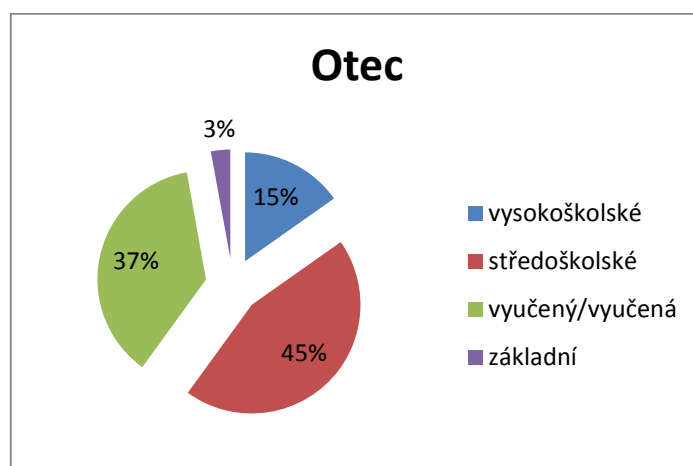
Na otázku odpovědělo 108 (96%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 108 respondentů za 100%.

Ze získaných dat vyplývá, že věk matek se nejčastěji, v 66 (61%) případech pohyboval v rozmezí 30-40 roků, v 39 (36%) případech v rozmezí 40-50 let, ve 2 (2%) případech v rozmezí 20-30 roků a v 1 (1%) případě v rozmezí 50-60 let.

Věk otců byl nejčastěji, v 60 (55%) případech v rozmezí 30-40 let; 45 (42%) otců je ve věku 40-50 let; 2 (2%) otcové jsou ve věku 20-30 let a 1 (1%) otec je ve věku 50-60 let.

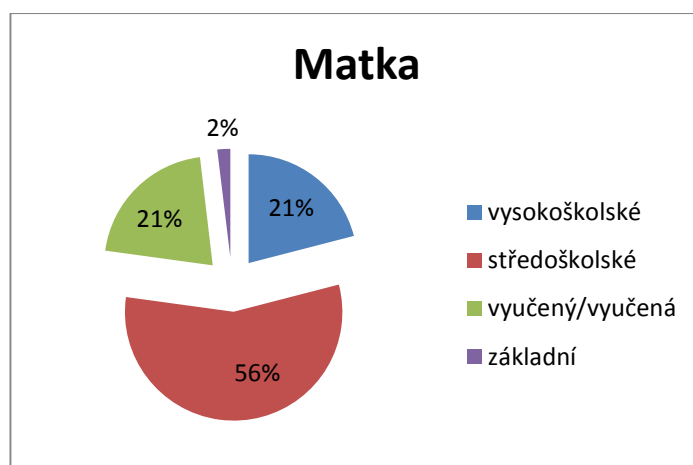
Otázka č. 4 - Vzdělání rodičů

Graf č. 9: Vzdělání otců

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 10: Vzdělání matek

Zdroj: vlastní šetření

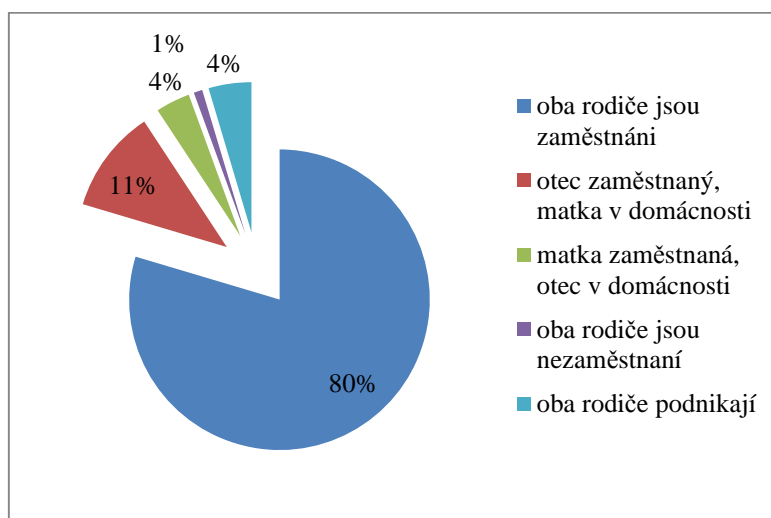
Na otázku odpovědělo 105 (93%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 105 respondentů za 100%.

Ze získaných dat vyplývá, že v 22 (21%) případech je vzdělání matek vysokoškolské; 59 (56%) matek má vzdělání středoškolské; 22 (21%) je vyučených a 2 (2%) mají vzdělání základní.

16 (15%) otců má vzdělání vysokoškolské; 47 (45%) vzdělání středoškolské; 39 (37%) je vyučených a 3 (3%) mají vzdělání základní.

Otázka č. 5 - Zaměstnání rodičů

Graf č. 11: Zaměstnání rodičů respondenta

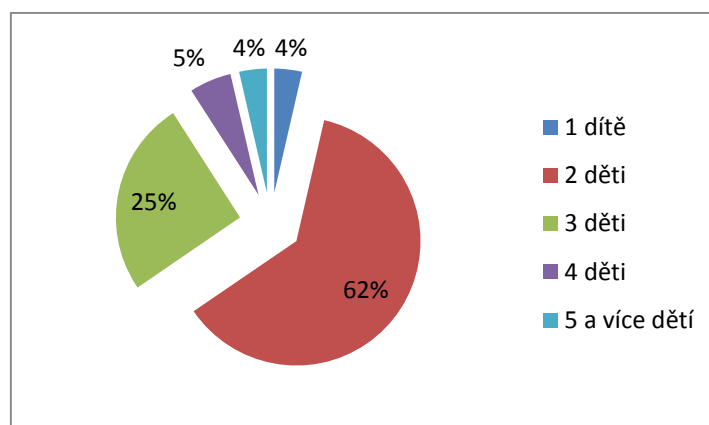

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 108 (96%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 108 respondentů za 100%. 86 (80%) respondentů uvedlo, že oba rodiče jsou zaměstnaní; 12 (11%) uvedlo, že otec je zaměstnaný a matka je v domácnosti; 4 (4%) uvedli, že matka je zaměstnaná a otec je v domácnosti; 1 (1%) respondent uvedl, že nezaměstnaní jsou oba rodiče a 5 (4%) respondentů uvedlo, že oba rodiče jsou podnikatelé.

Otázka č. 6 - Počet dětí vyrůstajících v rodině

Graf č. 12: Počet dětí v rodině respondentů

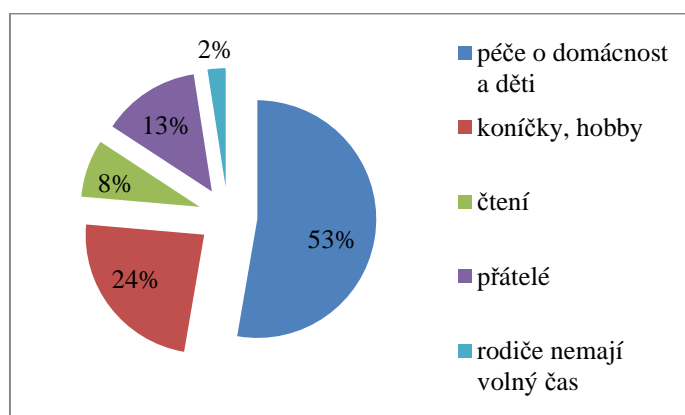

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 110 (97%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 106 respondentů za 100%. 68 (62%) respondentů uvedlo, že mají jednoho sourozence, 28 (25%) respondentů uvedlo, že v rodině jsou 3 děti, 6 (5%) respondentů uvedlo, že v rodině jsou 4 děti, 4 (4%) respondenti uvedli, že v rodině je 5 a více dětí a shodně 4 (4%) respondenti uvedli, že v rodině je pouze jedno dítě.

Otázka č. 7 - Volný čas rodičů

Graf č. 13: Jak rodiče respondentů tráví volný čas

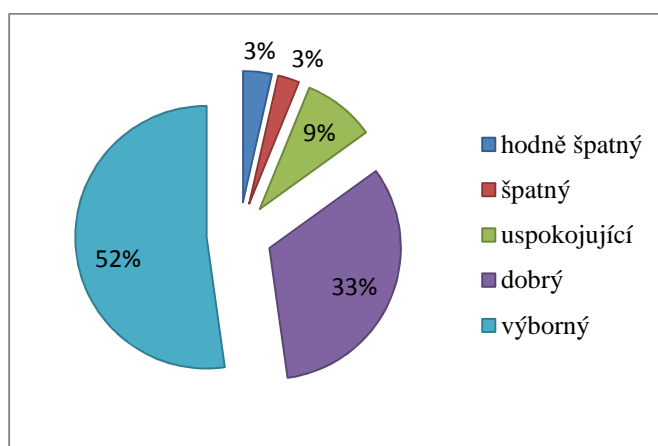

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 103 (91%) dotázaných. Tato otázka nabízela možnost zvolení více odpovědí. Celkem jsme obdrželi 165 možností, které v našich závěrech považujeme za 100%. 87 (53%) odpovědí nasvědčuje, že rodiče volný čas tráví péčí o domácnost a děti; 39 (24%) rodičů tráví volný čas koníčky; 13 (8%) čtením; 22 (13%) s přáteli a 4 (2%) rodiče volný čas, dle názoru respondentů, nemají.

Otázka č. 8 - Subjektivní názor na vztah mezi respondenty a rodiči

Graf č. 14: Vztah mezi respondenty a rodiči

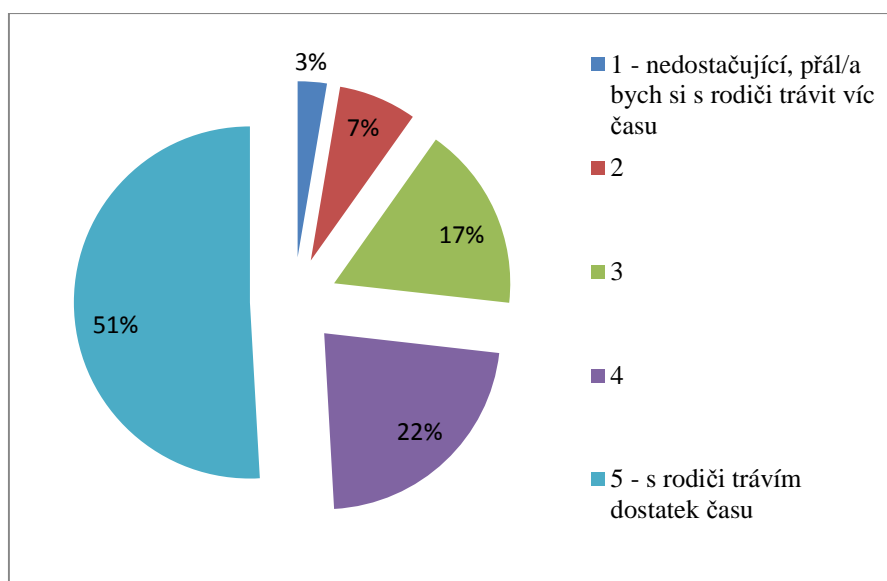

Zdroj: vlastní šetření

Otázka byla zodpovězena 113 (100%) dotázanými. 59 (52%) respondentů uvedlo, že s rodiči, dle jejich názoru, mají výborný vztah; 37 (33%) uvedlo, že jejich vztah je dobrý; 10 (9%) respondentů má vztah uspokojující, 3 (3%) vztah špatný a 4 (3%) posuzují svůj vztah s rodiči jako hodně špatný.

Otázka č. 9 - Subjektivní názor na kvantitativní trávení času s rodiči

Graf č. 15: Čas trávený s rodiči

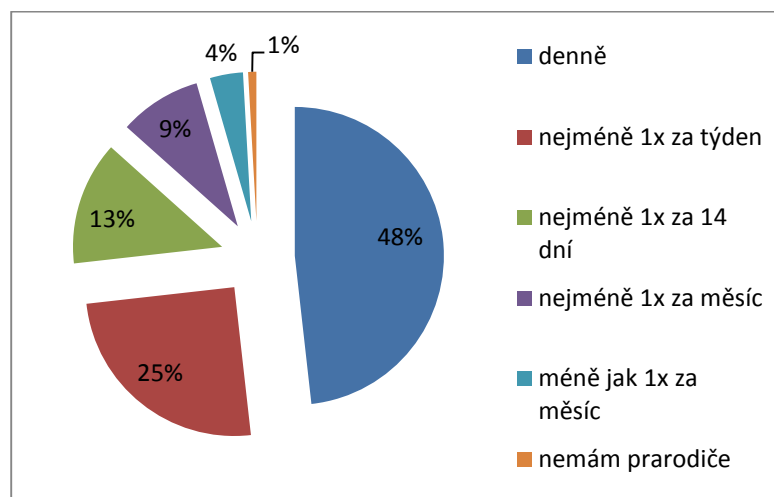

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 112 (99%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 112 respondentů za 100%. V této otázce bylo použito stupnice 1-5, kdy stupeň 1 znamenal, že respondent, dle svého názoru, netráví s rodiči dostatek času, a stupeň 5, že čas trávený s rodiči je dostačující. 3 (3%) respondenti uvedli stupeň číslo 1; 8 (7%) stupeň číslo 2; 19 (17%) stupeň č. 3; 25 (22%) uvedlo stupeň č. 4 a 57 (51%) uvedlo za svoji odpověď stupeň číslo 5, tedy, že s rodiči tráví dostatek času. Průměr byl 4,12.

Otázka č. 10 - Kontakt s prarodiči

Graf č. 16: Kontakt respondentů s prarodiči

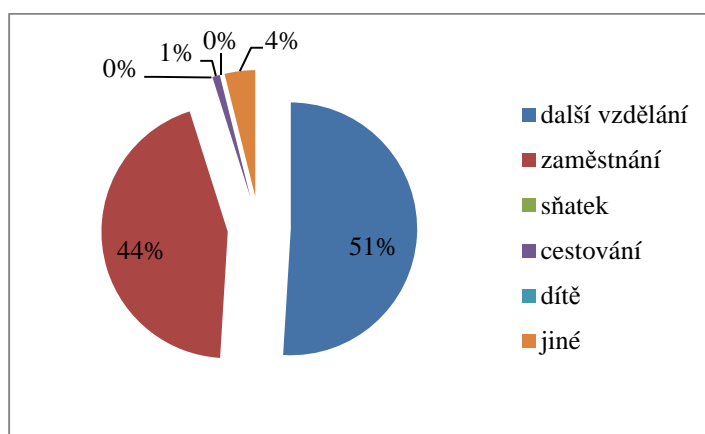

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 112 (99%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 112 respondentů za 100%. 54 (48%) respondentů uvedlo, že se s prarodiči vídají denně. 28 (25%) uvedlo, že se vídají nejméně jedenkrát za týden; 15 (13%) nejméně jedenkrát za čtrnáct dní; 10 (9%) nejméně jedenkrát za měsíc; 4 (4%) méně než jedenkrát za měsíc a 1 (1%) respondent odpověděl, že prarodiče již nemá.

Otázka č. 11 - Respondentovy plány do budoucna

Graf č. 17: Plány respondentů do budoucna

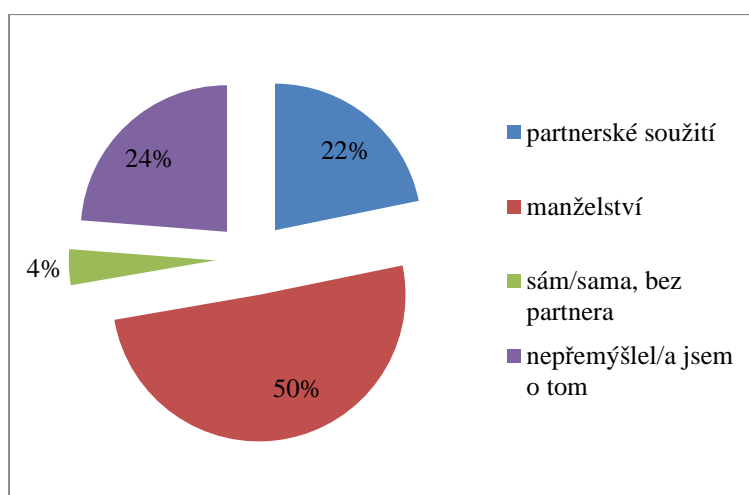

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 102 (90%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 102 respondentů za 100%. 52 (51%) z nich plánuje po ukončení střední školy další vzdělání; 45 (44%) respondentů si bude hledat zaměstnání; 0 (0%) respondentů plánuje sňatek; 1 (1%) respondent plánuje cestovat; 0 (0%) respondentů plánuje zplození potomka a 4 (4%) respondenti uvedli, že o svém životě po střední škole ještě nepřemýšleli.

Otázka č. 12 - Plánovaný partnerský svazek

Graf č. 18: Předpokládané partnerské soužití respondentů

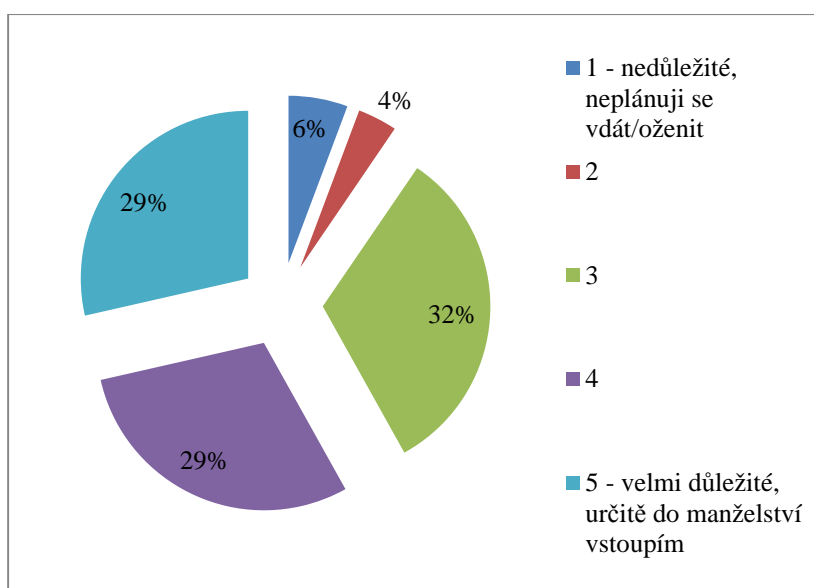

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 101 (89%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 101 respondentů za 100%. 22 (22%) respondentů uvedlo, že pravděpodobně budou žít v partnerském soužití; 51 (50%) uvedlo, že preferují sňatek; 4 (4%) preferují zůstat bez partnera a 24 (24%) respondentů uvedlo, že nad touto problematikou ještě nepřemýšleli.

Otázka č. 13 - Respondentův subjektivní názor na důležitost manželství

Graf č. 19: Důležitost manželství

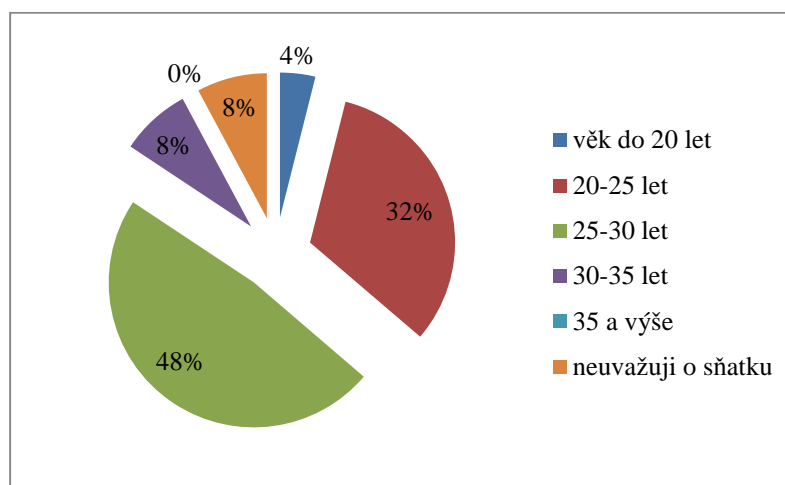

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 105 (93%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 105 respondentů za 100%. V této otázce bylo použito stupnice 1-5, kdy stupeň 1 znamenal, že pro respondenta není manželství důležité, sám/sama neplánuje se oženit/vdát, a stupeň 5, že manželství je velmi důležité a určitě v budoucnu manželství uzavře. 6 (6%) uvedlo za svoji odpověď stupeň číslo 1; 4 (4%) uvedlo stupeň č. 2; 34 (32%) stupeň č. 3; 31 (29%) stupeň číslo 4 a 30 (29%) respondentů uvedlo stupeň číslo 5, tedy že do manželství určitě vstoupí. Průměr 3,71.

Otázka č. 14 - Věk při uzavření sňatku

Graf č. 20: Předpokládaný věk v době sňatku

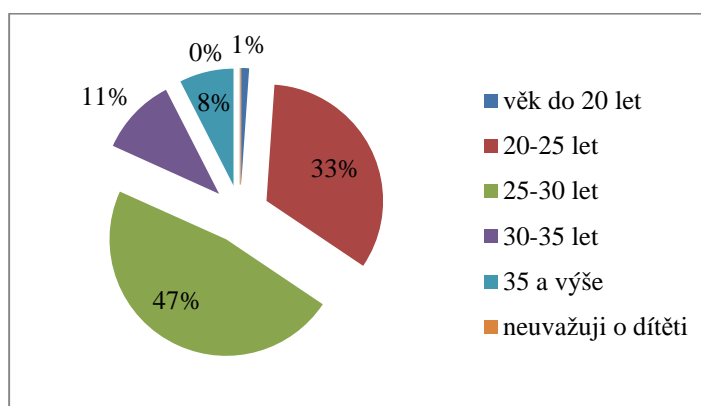

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 102 (90%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 102 respondentů za 100%. 4 (4%) respondenti uvedli, že se pravděpodobně ožení/provdají ve věku do 20 let; 33 (32%) uvedlo, že preferují sňatek mezi 20-25 rokem života; 49 (48%) mezi 25-30 rokem, 8 (8%) mezi 30-35 rokem. 0 (0%) respondentů chce manželství odkládat až po dovršení věku 35 let a 8 (8%) respondentů uvedlo, že o sňatku neuvažují.

Otázka č. 15 - Pravděpodobný věk při narození prvního potomka

Graf č. 21: Předpokládaný věk v době narození prvního dítěte

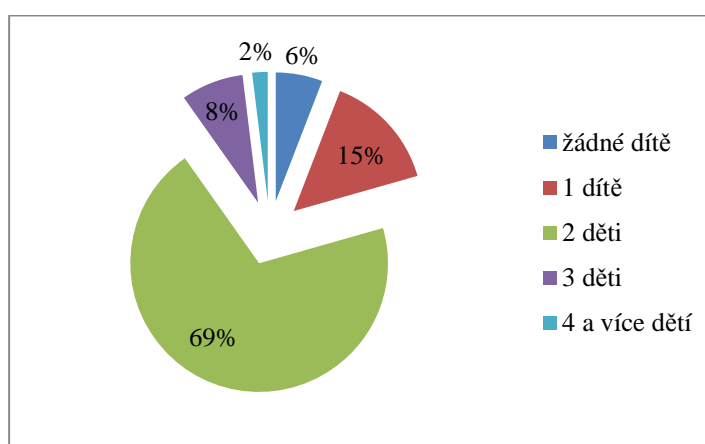

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 93 (82%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 93 respondentů za 100%. 1 (1%) respondent uvedl, že narození prvního dítěte plánuje ve věku do 20 let; 31 (33%) uvedlo, že preferují narození prvního dítěte mezi 20-25 rokem života; 44 (47%) mezi 25-30 rokem, 10 (11%) mezi 30-35 rokem. 7 (8%) po dovršení věku 35 let a 0 (0%) respondentů uvedlo, že o dítěti neuvažuje.

Otázka č. 16 - Předpokládaný počet dětí

Graf č. 22: Předpokládaný počet dětí

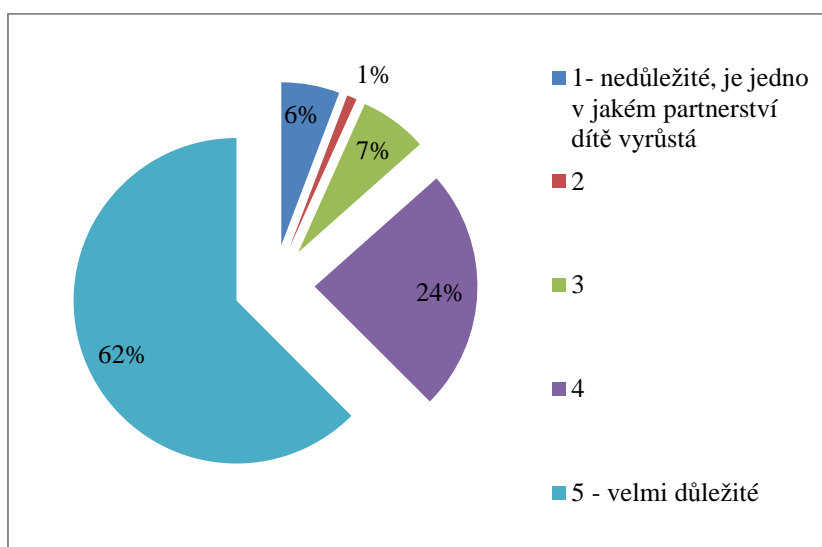

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 102 (90%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 102 respondentů za 100%. 6 (6%) respondentů uvedlo, že o dítěti neuvažuje; 15 (15%) uvedlo, že bude mít jedno dítě; 71 (69%) dvě děti; 8 (8%) tři děti a 2 (2%) respondenti uvedli, že budou mít 4 a více dětí.

Otázka č. 17 - Dítě a manželství

Graf č. 23: Důležitost manželství pro výchovu dětí

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku odpovědělo 104 (92%) dotázaných. V našich závěrech považujeme odpovědi 104 respondentů za 100%. V této otázce bylo použito stupnice 1-5, kdy stupeň 1 znamenal, že dle respondentova názoru není důležité, v jakém rodinném prostředí dítě vyrůstá, a stupeň 5, že pro výchovu dítěte je vzor manželství velmi důležitý. 6 (6%) respondentů uvedlo za svoji odpověď stupeň číslo 1; 1 (1%) uvedl stupeň č. 2; 7 (7%) stupeň č. 3; 25 (24%) stupeň číslo 4 a 65 (62%) respondentů uvedlo stupeň číslo 5, tedy že pro výchovu dětí je manželství velmi důležité.

4.5 Vyhodnocení hypotéz a závěry výzkumu

Hypotéza číslo 1:

Předpoklad, že většina respondentů vyjádří pocit, že jejich rodiče a prarodiče s nimi netráví tolik času, kolik by si sami přáli, se nepotvrdil. Dle subjektivního hodnocení respondentů má 51% respondentů pocit, že s rodiči tráví dostatek času. Pouze 3% respondentů označila čas, který s rodiči tráví za naprosto nedostačující a vyjádřili pocit, že by s rodiči chtěli trávit času více.

V případě prarodičů je výsledek obdobný. 48% respondentů tvrdí, že má možnost se s prarodiči vidět denně, 25% nejméně jedenkrát do týdne, takže i v tomto případě byla hypotéza nepotvrzena.

Hypotéza číslo 2:

Předpoklad, že většina respondentů nebude preferovat sňatek jako hlavní druh soužití, se nepotvrdil. 50% respondentů uvedlo, že sňatek je jejich preferovaným druhem soužití. Oproti tomu méně než čtvrtina (22%) respondentů uvedla, že pravděpodobně budou preferovat partnerské soužití. Zajímavé je, že celých 24% respondentů o tom, jak bude vypadat jejich partnerský život, ještě nepřemýšlelo.

Na stupnici důležitosti manželství se naprostá většina respondentů vyjádřila kladně. 58% respondentů označilo manželství na stupnici od jedné do pěti, kdy číslo pět znamená velmi důležité, jako důležité. 86% respondentů také uvedlo, že vidí výchovu dětí ve svazku manželském jako důležitou pro jejich zdravý vývoj. Zde je patrné, že i přes predikce odborníků důležitost instituce manželství v mladé generaci stále přetrvává.

Hypotéza číslo 3:

Předpoklad, že většina respondentů uvede, že plánuje uzavřít manželství až po dosažení 30 let, se nepotvrdil. Nejvyšší procento respondentů, 48%, plánuje uzavřít manželství ve věku od 25 až 30 let, druhé nejvyšší procento, 32%, dokonce ještě v nižším věku, 20 až 25 let.

Hypotéza číslo 4:

Předpoklad, že většina respondentů uvede, že plánuje počít první dítě až po dosažení 30 let, se nepotvrdil. 80% respondentů uvedlo, že by chtěli první dítě počít do věku 30 let. Počít první dítě po dosažení 30 let plánuje pouze 19% respondentů.

Hypotéza číslo 5:

Předpoklad, že většina respondentů uvede, že plánuje jedno, maximálně dvě děti, se potvrdil. 15% respondentů uvedlo, že plánuje dítě jedno a 69% respondentů děti dvě. Odborníci uvádí, že porodnost v České republice od roku 1989 klesá a v nejbližší budoucnosti se nepředpokládají změny. Současné představy o tom, kolik potomků tito mladí lidé budou mít, tuto tendenci nadále podporují.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce dala čtenářům nahlédnout do problematiky spojené se současnou rodinou. Je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část vymezuje základní pojmy, jako jsou rodina, typy rodin, změny, které se v posledních desetiletích v rodině odehrály. Dále popisuje, jaké funkce rodina zastávala a zastává. Popisuje proměny, kterými novodobá rodina prošla jak v Evropě, tak v České republice po pádu komunistického režimu. V teoretické části se mimo jiné nejčastěji opíráme o díla Iva Možného, Ireny Sobotkové a o díla francouzského sociologa Françoise de Singly.

Praktická část nabízí náhled do rodinné struktury žáků vyšších ročníků základní školy v jižních Čechách. Přibližuje jejich současnou rodinnou situaci. Věnuje se tomu, jestli děti vyrůstají v úplných rodinách, jestli jejich vztah s rodiči a prarodiči je uspokojivý a jak si představují vlastní rodinu, kterou v budoucnosti pravděpodobně založí.

Výsledky průzkumu naznačily, jakým směrem se bude rodinný život v budoucnosti ubírat. Jak tedy současná rodina dle našich respondentů vypadá?

Většina (nadpoloviční většina) žije v úplné rodině, na výchově dětí se podílí oba rodiče. Rodiče mají středoškolské vzdělání a jejich věk se pohybuje v rozmezí 30 až 40 let. Většina respondentů má alespoň jednoho sourozence a s rodiči si rozumí. Navíc jak s rodiči, tak s prarodiči tráví dostatek času. Dalo by se tedy říct, že toto je ideální stav, kde rodinná kontinuita je zachována.

V budoucnu by respondenti nejčastěji (nadpoloviční většina) chtěli žít v manželském svazku, manželství bylo i pro tuto mladou generaci velice důležité a považují je za nejlepší prostředí pro výchovu dětí. Potomky by preferovali dva, nejčastěji ve věku 25 až 30 let, kdy by také vstoupili do manželství.

Jak se nadále bude měnit podoba rodiny? Teprve čas ukáže, jestli trendy popsané v teoretické části této práce budou nadále přetrvávat, nebo dojde k podstatným změnám.

Pokud bychom měli usuzovat z výsledků tohoto výzkumu, situace tzv. krize rodiny by se měla stabilizovat a k dalším podstatným změnám by docházet nemělo. Uvědomujeme si, že výsledky našeho výzkumu jsou limitované na žáky v malém městečku v jižních Čechách a nepředstavují názory ostatních, ale i tak věříme, že se nám alespoň částečně podařilo nastínit budoucí vývoj rodiny.

Závěrem se pokusíme zhodnotit cíle přednesené v úvodu této práce. Dotazníkovou metodou se nám podařilo zjistit údaje potřebné k vyhodnocení cílů 1 – 5. Při vyhodnocování údajů jsme si nemohli nepovšimnout nezodpovězených otázek týkajících se budoucího rodinného života respondentů. Důvodem mohl být nízký věk respondentů a to, že o své budoucnosti ještě nepřemýšleli. Během vyhodnocování jsme došli k závěru, že pokud bychom měli výzkum opakovat, pravděpodobně bychom si vybrali studenty středních škol a škol vysokých. Tato výzkumná skupina by nám dala přesnější informace a projekce toho, jak bude rodinný život vypadat v jejich dospělém životě.

Seznam použité literatury

- GILLERNOVÁ, I. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova*. Praha: Portál. 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd.2. Praha: SLON. 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9
- MATOUŠEK, O. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8
- MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: Mýty a skutečnosti*. Vyd.1. Brno: Blok. 1990. 182. ISBN 80-7029-018-8
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2, upravené. Praha: SLON. 2002. 251 s. ISBN 80-86429-05-9
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost: nejdůležitější data o kvalitě našeho života*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Vyd.1. Praha: SLON. 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X
- NEDBÁLKOVÁ, K. *Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a gay otců*. (Kateřina Lišková, Jana Tesařová, ed.). In *Ženská práva jsou lidská práva. Sborník přednášek ze semináře*. Vyd.1. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2002. s. 96-103, 8 s. ISBN 80-903228-0-8.
- REICHEL, J. *Kapitoly systematické sociologie*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Praha: Grada, 2008. 239 s. ISBN 978-80-247-2594-9
- SCHAEFFER, E. *Co je rodina? Z angl. přel. Eva Hoznauerová*. Vyd. 1. Praha: Návrat, 1995. 178 s. ISBN 80-85495-41-4
- SINGLY, F. de. *Sociologie současné rodiny*. Z francouzského originálu přeložili Stanislav Štech a Ludmila Šašková. Vyd.1. Praha: Portál, 1999. 127 s. ISBN 80-7178-249-1
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Vyd.1. Praha: Portál, 2001. 173 s. ISBN 80-7178-559-8
- ŠULOVÁ, L. *Co v dnešní době znamená rodina*, Psychologie dnes, čís. 12, roč. 13, prosinec 2007, Portál, s. 30

Elektronické zdroje

Český statistický úřad, *Graf rozvodovosti*, zdroj: ČSÚ, dostupné 25.10.2014:
<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Český statistický úřad, *Graf sňatků*, zdroj: ČSÚ, dostupné 25.10.2014:
<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

Český statistický úřad, *Porodnost a plodnost 2006 až 2010*, zdroj: ČSÚ, dostupné 24.10.2014;
http://ciselnik.artega.cz/pocet_narozenych_deti.php

Český statistický úřad, *Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných evropských zemích v letech 1960 – 2011*. Zdroj: ČSÚ, dostupné 29.10.2014:
[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4B7/\\$File/4032121104.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4B7/$File/4032121104.pdf)

Český statistický úřad, *Hrubá míra sňatečnosti ve vybraných evropských zemích v letech 1960 – 2011*. Zdroj: ČSÚ, dostupné 29.10.2014.
[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4BE/\\$File/4032121103.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4BE/$File/4032121103.pdf)

Bez autora, *O homosexualitě*, zdroj: ČT, 2008, 26 minut, dostupné 26.10.2014:
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2813-o-homosexualite/>

Bez autora, *Rodina jako instituce (teorie, struktura vztahů, diagnostika, rodinná politika v EU a ČR)*. Zdroj: Pedagogika a psychologie č. 8. dostupné 1.10.2014:
<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&sqj=2&ved=0CEUQFjAG&url=http%3A%2F%2Fmedia1.webgarden.cz%2Ffiles%2Fmedia1%3A51058b3593cb9.doc.upl%2FPP%25208%2520-%2520Rodina%2520jako%2520institute.doc&ei=m-MrVMCzPIfmywOHtILgBg&usg=AFQjCNFdoUGsSEfMAoZZLbAJVt8GcWn-Kw&sig2=MquPb6NUdlLjT2tybfviHw>

Bez autora, *Uzavření manželství podle nové úpravy rodinného práva*. Zdroj: Justice CZ. dostupné 11.10.2014: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/uzavreni-manzelstvi-podle-nove-upravy-rodinneho-prava/>

KOHOUTEK, R. *Psychologie v teorii a praxi. Dotazník jako průzkumná metoda*. 10.2.2010. Dostupné: 12.11.2014 <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/dotaznik-jako-pruzkumna-metoda>

MÜLLEROVÁ, L. *Národní zpráva o rodině*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2004; s.226. dostupné 1.10.2014: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

TRAMPOTOVÁ, O. *Homosexuálové a adopce*. Zdroj: Psychologie.cz. dostupné 29.10.2014.
<http://psychologie.cz/homosexualove-adopce/>

ZEMÁNEK, J. *Demografický vývoj České republiky*. 20.9.2004. dostupné 3.11.2014:
<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-demografie>

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Tabulka 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Obr. č. 1 Vývoj sňatečnosti v ČR

Obr. č. 2 Průměrná délka trvání manželství

Obr. č. 3 Vývoj rozvodovosti v ČR v letech 1950 až 2013

Obr. č. 4 Počet narozených dětí v ČR od roku 1989 do roku 2013

Obr. č. 5 Míry plodnosti podle věku ženy ve vybraných letech

Graf č. 1: Genderové složení respondentů

Graf č. 2: Respondenti dle tříd

Graf č. 3: Respondenti 7. tříd

Graf č. 4: Respondenti 8. tříd

Graf č. 5: Respondenti 9. tříd

Graf č. 6: Současné soužití rodičů

Graf č. 7: Věk otců

Graf č. 8: Věk matek

Graf č. 9: Vzdělání otců

Graf č. 10: Vzdělání matek

Graf č. 11: Zaměstnání rodičů respondenta

Graf č. 12: Počet dětí v rodině respondentů

Graf č. 13: Jak rodiče respondentů tráví volný čas

Graf č. 14: Vztah mezi respondenty a rodiči

Graf č. 15: Čas trávený s rodiči

Graf č. 16: Kontakt respondentů s prarodiči

Graf č. 17: Plány respondentů do budoucna

Graf č. 18: Předpokládané partnerské soužití respondentů

Graf č. 19: Důležitost manželství

Graf č. 20: Předpokládaný věk v době sňatku

Graf č. 21: Předpokládaný věk v době narození prvního dítěte

Graf č. 22: Předpokládaný počet dětí

Graf č. 23: Důležitost manželství pro výchovu dětí

Seznam příloh

Dotazník

DOTAZNÍK

Vážená studentko, vážený studente,

jmenuji se Pavla Karešová a jsem studentkou oboru Sociální pedagogika na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. V současné době píše bakalářskou práci na téma „Rodina v zrcadle názorů žáků základních škol“ a ráda bych Vás tímto způsobem požádala o vyplnění jednoduchého anonymního dotazníku, který pomůže zmapovat Vaše názory a postoje k současné rodině, stejně tak jako Vaše představy o Vaší budoucí rodině (tu, kterou případně založíte sami).

Získané informace budou použity výhradně pro zpracování mé bakalářské práce.

Předem děkuji za Vaši ochotu a věnovaný čas.

U každé otázky, prosím, zakroužkujte jen jednu odpověď.

1. Základní údaje o respondentovi
 - a. Chlapec
 - b. Dívka
2. Jaké je soužití rodičů?
 - a. Úplná rodina (matka, otec a děti)
 - b. Neúplná rodina (jeden rodič s rodinou nebydlí)
 - c. Jiná (vdovec/vdova, v rozvodovém řízení)

3. Jaký je věk rodičů?

Matka	Otec
a. 20-30	a. 20-30
b. 30-40	b. 30-40
c. 40-50	c. 40-50
d. 50-60	d. 50-60

4. Jaké je vzdělání rodičů?

Matka	Otec
a. Vysokoškolské	a. Vysokoškolské
b. Středoškolské	b. Středoškolské
c. Vyučená	c. Vyučený
d. Základní	d. Základní

5. Jaké je zaměstnání rodičů?

- a. Oba rodiče jsou zaměstnaní
- b. Otec zaměstnaný, matka v domácnosti
- c. Matka zaměstnaná, otec v domácnosti
- d. Oba rodiče jsou nezaměstnaní
- e. Podnikatelé

6. Kolik máte sourozenců?

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4 a více
- e. Žádné

7. Jakým způsobem rodiče tráví volný čas (mimo práci)? Možno zvolit více odpovědí.

- a. Starostí o děti, péče o domácnost
- b. Koníčky, hobby
- c. Čtení
- d. S přáteli
- e. Rodiče nemají volný čas

8. Jaký je, dle Vašeho názoru, vztah mezi vámi a rodiči (na stupnici od 1 do 5, 1 = hodně špatný, 2 = špatný, 3 = uspokojující, 4 = dobrý, 5 = výborný).

1 2 3 4 5

9. Je čas, který s rodiči trávíte, dle vašeho názoru, dostačující? (na stupnici od 1 do 5, 1 = nedostačující, přál/přála bych si s nimi trávit víc času, 5 = s rodiči trávím dostatek času).

1 2 3 4 5

10. Jak často se stýkáte s prarodiči?

- a. Denně
- b. 1x za týden
- c. 1x za 14 dní
- d. 1x za měsíc
- e. Méně jak 1x za měsíc
- f. Nemám prarodiče

Plány do budoucna

11. Co plánujete dělat po střední škole?

- a. Další vzdělávání (vyšší škola, vysoká škola)
- b. Zaměstnání
- c. Sňatek
- d. Cestování
- e. Dítě
- f. Jiné

12. O jakém partnerském soužití uvažujete?

- a. Partnerské soužití
- b. Manželství
- c. Sám/sama, bez partnera
- d. Nepřemýšlel/a jsem o tom

13. Jak důležité je, dle Vašeho názoru, manželství? (na stupnici od 1 do 5, 1 = nedůležité/neplánuji se vdát/oženit, 5 = velmi důležité, určitě do manželství vstoupím).

1 2 3 4 5

14. V kolika letech plánujete uzavření sňatku?

- a. Věk do 20 let
- b. 20-25 let
- c. 25-30 let
- d. 30-35 let
- e. 35 a výše
- f. Neuvažuji o sňatku

15. V kolika letech plánujete narození prvního dítěte?

- a. Do 20 let
- b. 20-25 let
- c. 25-30 let
- d. 30-35 let
- e. 35 a výše
- f. Neuvažuji o dítěti

16. Kolik dětí byste chtěl (a) mít?

- a. Žádné dítě
- b. 1 dítě
- c. 2 děti
- d. 3 děti
- e. 4 a více dětí

17. Jak důležité je, dle Vašeho názoru, vychovávat dítě v manželství? (na stupnici od 1 do 5, 1 = nedůležité, je jedno, v jaké rodině dítě vyrůstá, 5 = velmi důležité).

1 2 3 4 5

Děkuji za vyplnění dotazníku.